

DE INVLOED VAN MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN OP GEWELDSDELICTEN

Masterscriptie Karin Eising

Studentnummer	S1391321
Datum	29-09-2008
Eerste begeleider	René Veenstra
Referent	Henk de Vos
Aantal woorden	11.731
Rijksuniversiteit Groningen	
Vakgroep Sociologie	

Voorwoord

Waarom doen mensen dingen? Zijn de daden van mensen altijd volledig aan hun eigen schuld toe schrijven, of hebben sommige mensen zo veel meegemaakt dat ze vroeg of laat wel in de fout moesten gaan? Deze vragen hebben mij tijdens mijn hele studie al bezig gehouden. Wanneer er in Nederland een ernstig geweldsdelict wordt gepleegd, hebben sommigen de neiging om de daders als monsters te zien die opgesloten moeten worden. Monsters, die uit ons vreemde redenen bewust hun delict hebben begaan. Hier geloof ik niet in. Ik denk dat iedereen die een geweldsdelict begaat op het cruciale moment het gevoel heeft gehad dat er geen andere optie was en dat iedere dader het liever anders had gezien. De omgevingsfactoren waardoor een geweldpleger wordt gevormd hebben in mijn ogen grote invloed op welke daden iemand begaat. Deze scriptie is een poging om iets van deze factoren in kaart te brengen.

Deze scriptie was nooit tot stand gekomen zonder de hulp van een aantal personen. Graag wil ik mijn scriptiebegeleider René Veenstra en mijn referent Henk de Vos bedanken voor de begeleiding en kritische noten, die mij grondig aan het nadenken zette. Ook wil ik mijn stagebegeleider Paul Nieuwbeerta bedanken, die mij geïnspireerd heeft tot dit onderwerp. Daarnaast wil ik graag Marieke Timmerman bedanken voor de statistische hulp. Als laatste wil ik heel graag mijn vrienden bedanken, die mij erdoor hebben gesleept met koffie, goede adviezen en een heleboel lol.

Karin Eising,
28-09-2008

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Theoretisch kader	4
3	Hypothesen	12
4	Data en operationalisaties	21
5	Resultaten	29
6	Discussie	44
7	Conclusie	47
8	Literatuurlijst	49

Bijlagen

1	Output analyses	58
---	-----------------	----

1 Inleiding

Waarom komt geweld voor en hoe kan een 'beschaafde' en 'ontwikkelde' samenleving geweld onderdrukken? Om deze vraag te beantwoorden, is binnen de sociologie voornamelijk de relatie tussen structurele factoren en het (totaal) aantal gepleegde geweldsdelicten onderzocht. De focus op structurele factoren komt voort uit de veronderstelling dat het bij gewelddadig gedrag niet om losstaande daden van een individu gaat, maar om ingebedde handelingen, die plaatsvinden onder invloed van sociale factoren (Nieuwbeerta et al., 2008b). Het onderzoeken van deze factoren is belangrijk, omdat (onder andere) de overheid streeft naar een zo effectief mogelijke preventie van geweld om daarmee een zo hoog mogelijk niveau van veiligheid in ons land te bewerkstelligen. Met andere woorden: om een effectief veiligheidsbeleid te kunnen voeren en evalueren, is er kennis nodig van de oorzakelijke factoren en risicofactoren van geweld, zodat het niveau van geweldsmisdrijven beïnvloed kan worden.

Op dit moment is er al veel onderzoek gedaan naar geweldsdelicten. Geweld blijkt onder meer samen te hangen met structurele armoede (Lockwood, 2007; Peterson et al., 2000; Krivo & Peterson, 1996), werkloosheid (Kposowa et al., 1995; Christoffersen et al., 2003; Barber, 2003), de samenstelling van de populatie (Lee, 2000; Barber, 2000; Dahlback, 1996; Kposowa et al., 1995) en gezinsontbinding (Dahlback, 1996; Kposowa et al., 1995). We weten dat geweldscriminaliteit zich hoofdzakelijk concentreert onder sociaal gemarginaliseerde mannen, dat daders en slachtoffers elkaar vaak kennen en dat er hoge victimisatiecijfers onder immigranten en etnische minderheden zijn (Marshall, 1998). Ook zijn in diverse onderzoeken persoonlijke risicofactoren voor het plegen van geweld onderzocht. Een gewelddadig verleden (inclusief vroege betrokkenheid bij illegaal en antisociaal gedrag), problematisch drugsgebruik, associatie met delinquente vrienden, problemen met school en werk, demografische factoren (jong, mannelijk, marginale sociale positie) en psychische gestoordheid blijken belangrijke voorspellers.

In deze onderzoeken worden echter lang niet altijd dezelfde resultaten gevonden. Zo speelt werkloosheid bijvoorbeeld in sommige modellen wel een significante rol in het voorspellen van geweld (Batton & Jensen, 2002; Christoffersen et al., 2003;

Kposowa et al., 1995; Phillips, 2006a; 2006b), maar in andere gevallen niet (Barber, 2003; Nieuwbeerta et al., 2008a).

Naast tegensprekende resultaten geven theorieën en modellen weinig inzicht in de manieren waarop maatschappelijke processen van invloed zijn op geweldplegers, evenals op het aantal en de soort geweldsdelicten dat gepleegd wordt. Anders gezegd: de maatschappelijke factoren die de groep potentiële geweldsdelinquenten beïnvloeden en de grootte van deze groep bepalen, evenals de invloed van ontwikkeling van cultuur en samenleving op de aard en omvang van geweld, blijven onderbelicht, met name in Nederlands onderzoek. In deze scriptie zal getracht worden deze leemte te vullen door aandacht te schenken aan de maatschappelijke processen rondom geweld en de daarmee samenhangende veranderingen in geweldsdelicten, door de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden:

Welke ontwikkeling in het plegen van geweldsdelicten heeft zich in Nederland voorgedaan in de periode 1950-2007 en hoe zijn deze ontwikkelingen verklaren aan de hand van maatschappelijke veranderingen in structurele factoren?

Voor de periode vanaf 1950 is gekozen vanuit praktische overwegingen. Ten eerste is Nederland pas begin vorige eeuw begonnen met het verzamelen van cijfers. Overwogen is om vanaf het begin van de vorige eeuw te toetsen, maar omdat historische cijfers altijd het probleem van betrouwbaarheid is, is het voor deze scriptie niet zinvol om deze jaren mee te nemen in de analyses. Bovendien blijkt uit historisch onderzoek dat het niveau van geweldsdelicten in Nederland in de periode 1855-1940 vrij stabiel was (Franke, 1994).

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, moet eerst geweld worden gedefinieerd. Geweld is lastig te definiëren vanwege het veelzijdig karakter van het verschijnsel. Geweld is veelzijdig, sociaal geconstrueerd en hoogst ambivalent. Veelzijdig, omdat de vorm van geweld kan verschillen (fysiek, verbaal, openlijk of geheim, enz.), maar ook de motieven voor geweld (wraak, woede, haat, jaloezie) en het doel van geweld kunnen verschillen (instrumenteel of expressief) (De Haan, 2006). Daarnaast wordt er in onderzoek vaak onderscheid gemaakt in de relatie tussen dader en geweld. Er wordt vaak een verschil gemaakt tussen huiselijk geweld, publiek geweld of institutioneel geweld. Hoewel we geweld vrij universeel als 'verkeerd' zien, is geweld

een sociaal geconstrueerd begrip. Wat we onder geweld verstaan en waar we de grens leggen, is geen vast gegeven. Dit varieert naar gelang de specifieke sociaal-culturele, -economische en -historische condities. Niet alleen variëren en verschillen heersende opvattingen over geweld, ook gevoelens ten aanzien van geweldpleging veranderen onder invloed van sociaal-culturele ontwikkelingen (De Haan, 2006).

In deze scriptie zal geen onderscheid worden gemaakt tussen verschillen in geweld. Hoewel deze verschillen interessant zijn bij het verklaren van individuele motieven, worden deze op maatschappelijk niveau buiten beschouwing gelaten. Wat van belang is voor deze scriptie is dat het overkoepelende kenmerk van geweld controle of macht is. Het gebruik van geweld geeft de dader (tijdelijk) de controle over iemand, aangezien het slachtoffer schade, wat eventueel tot de dood kan leiden, wil voorkomen. Deze dwang maakt geweld anders dan andere vormen van criminaliteit.

Zonder afbakening is het onmogelijk om onderzoek te doen. In deze scriptie wordt gebruik gemaakt van de geweldsmisdrijven die onder de strafwet vallen en door de politie zijn geregistreerd. Het Wetboek van Strafrecht geeft echter geen exacte definitie van geweld, maar ziet geweld als een optelsom van een aantal delicten. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hanteert deze definitie:

Misdrijven tegen het leven, bedreiging, mishandeling, afpersing en seksuele misdrijven (exclusief schennis der eerbaarheid).

Doorgaans rekent het CBS 'diefstal met geweld' tot de geweldsmisdrijven. Om de ontwikkeling van de diefstallen goed in beeld te brengen, is er in dit onderzoek voor gekozen om 'diefstal met geweld' bij de diefstallen te tellen.

Deze scriptie is als volgt opgebouwd. Allereerst worden enkele theorieën besproken die vanuit verschillende perspectieven naar delinquentie kijken. Aan de hand van deze theorieën wordt een theoretisch verklarend model uiteengezet, waaruit vervolgens de hypothesen worden afgeleid. Vervolgens worden in het datahoofdstuk de variabelen beschreven. Daarna worden de besproken theorieën getoetst met behulp van tijdreeksanalyses. De resultaten hiervan worden besproken in de discussie en samengevat in de conclusie.

2 Theorie

Ontwikkelingen komen niet uit de lucht vallen; elke trend kent zijn eigen oorzaken en processen. Om de ontwikkelingen te kunnen begrijpen, plaatsen en interpreteren, is een theoretisch kader nodig dat de oorzakelijke processen van geweld inzichtelijk maakt. Een theoretisch kader kan complexe oorzakelijke processen simplificeren door onder andere nadruk te leggen op sommige factoren en andere buiten beschouwing te laten. In dit hoofdstuk worden (enkele) theoretische noties vanuit verschillende invalshoeken gebruikt om duidelijkheid te scheppen in de verbanden en verhoudingen tussen diverse maatschappelijke ontwikkelingen.

2.1 Gedragspatronen

Wanneer we geweld als incidenten of extreme uitspattingen van individuen beschouwen, zijn geweldsdelicten niet binnen het systeem van een samenleving te plaatsen. Incidenten worden beschouwd als toevalstreffers, die los staan van de normale gang van zaken in een systeem. Om deze reden is het beter om geweld te plaatsen binnen een reeks van gedragingen. Als we geweld zien als een uiterste van een reeks gedragingen, kunnen we geweld zien als een (ongewenst) product van een systeem en kunnen we de oorzaken binnen het systeem zoeken. De Dual Mode (DM) theorie maakt onderscheid tussen twee soorten gedragspatronen: coöperatief (gemeenschapsgedrag) en agressief (statuscompetitief) gedrag. Dit zijn twee gedragspatronen die 'bij de geboorte en het opgroeien als het ware klaarliggen om aangeleerd te worden' en dus verankerd zijn in de menselijke sociale natuur (De Vos, 2004).

Het eerste gedragspatroon, gemeenschapsgedrag, is gebaseerd op emoties en vaardigheden die gericht zijn op zorg voor verwanten en anderen waarmee een langdurige relatie bestaat. Bij gemeenschapsgedrag gaat het om onderling vertrouwen en het op elkaar kunnen rekenen wanneer dat nodig is. Ook specifieke sociale emoties, zoals schuld, medelijden, schaamte, gevoel van verplichting, rechtvaardigheid, e.d. behoren tot het gemeenschapspatroon (De Vos, 2004). Gemeenschapsgedrag komt hoofdzakelijk tot bloei in een netwerk van stabiele, steunende relaties (Twenge & Baumeister, 2001).

Het andere gedragspatroon, statuscompetitief gedrag, is gebaseerd op motivaties (emoties) en vaardigheden die van belang zijn bij de concurrentie met soortgenoten om schaarse bronnen (voedsel, veiligheid, seksuele partners) (De Vos, 2004). Statuscompetitie gaat gepaard met een hoge mate van waakzaamheid (hoog 'arousal level') en wordt ook wel de 'agonic mode' genoemd. 'Agonic' betekent letterlijk 'op de doodstrijd betrekking hebbend' en duidt het gewelddadige karakter van dit gedragspatroon aan. Geweldsdelicten, naast andere antisociale gedragingen, zijn onderdeel van statuscompetitief gedrag. Het is een middel om te verkrijgen wat iemand op dat moment nodig heeft.

Mensen gebruiken beide modi naast elkaar

Individen hebben agressieve impulsen die normaal gesproken onder controle worden gehouden door interne mechanismen. De interne mechanismen die gemeenschapsgedrag mogelijk maken, hangen onder meer af van het gevoel deel uit te maken van een netwerk en sociale relaties (Twenge & Baumeister, 2001). In sociale relaties worden interne mechanismen aangeleerd die antisociale impulsen beheersen: sociale structuren, cultuur, en betrokkenheid bij de samenleving dwingen geweten, deugdzaamheid, en andere soorten terughoudendheid bij het toegeven aan gewelddadige neigingen af.

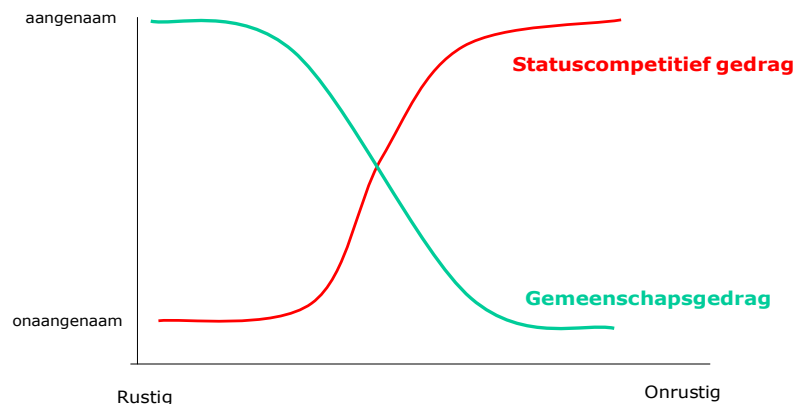
We zijn in staat om gedrag uit beide modi te gebruiken, afhankelijk van wat de omgeving ingeeft. Vanwege de conflicterende aard van beide patronen is de keuze voor gedrag lastig en soms ambigu. Menselijk sociaal gedrag is vaak een resultaat van een conflict tussen het bewerkstelligen van egoïstische, individualistische doelstellingen en het aan banden leggen van dergelijke impulsen om het algemene goed te waarborgen (Twenge & Baumeister, 2001). Een voorbeeld hiervan wordt gegeven door Van Luit:

In situaties tussen collega's kan de werkrelatie wederkerig of vriendschappelijk zijn, maar wat gebeurt er als er in het bedrijf gedwongen ontslagen gaan vallen en iedereen moet vechten voor zijn positie? Of als die collega waar je al jaren mee bevriend bent wel opslag of promotie krijgt en jij bij dezelfde prestaties niet? Het hoeft niet meteen het ergste te betekenen, maar deze omgevingsinvloeden zullen ongetwijfeld een spanningsveld creëren op het gebied van gemeenschap en statuscompetitie (Van Luit, 2006).

Het voorbeeld geeft aan dat omgevingsinvloeden een spanningsveld creëren tussen de twee modi. De omgevingsinvloeden en karaktereigenschappen zullen bepalen welk gedrag iemand voor welke situatie gepast vindt.

Reversal

De *reversal* theorie van Apter geeft inzicht in hoe mensen een gedragskeuze maken binnen het spanningsveld van beide modi (Apter, 2001). Hij noemt de twee tegenstellingen telisch (doelgericht) en paratelisch (speels en zoekend). Hoewel deze tegenstelling anders van aard is dan de Dual Mode theorie, is zijn theorie verhelderend voor de keuze welk gedrag gepast is. De tegenstelling telisch-paratelisch kan namelijk goed worden vervangen door de gedragspatronen van de Dual Mode theorie. Apter ziet gedrag als een uitkomst van een bepaalde verhouding tussen gedragspatronen. De mate waarin een gedragspatroon voorkomt, wordt bepaald aan de hand van wat als gepast en aangenaam wordt ervaren in een bepaalde situatie. Zo is in een rustige situatie gemeenschapsgedrag aangenaam en zal dit overwegend aanwezig zijn en in een onrustige situatie is juist statuscompetitief gedrag aangenaam en overheersend, zie figuur 2.1.

Figuur 2.1 Aangepaste model van de reversal theorie van Apter

De mate waarin iets als aangenaam of gepast wordt ervaren is volgens Apter afhankelijk van een aantal kenmerken;

- o Satiatie : Verzadiging: drang naar verandering
- o Situatie : De omgeving roept bepaald gedrag op
- o Frustratie : Het lukt niet of het wordt gevaarlijk
- o Imitatie : Het gedrag van anderen is besmettelijk

Met name de kenmerken situatie en imitatie zijn vanuit sociologisch perspectief interessant. Het gedrag van anderen kan ons dusdanig beïnvloeden dat de neiging tot gemeenschaps- of statuscompetitief gedrag verhoogt. Gemeenschapsgedrag komt het beste tot uiting in een hechte sociale orde: een gemeenschap. Het sociale gedrag van anderen inspireert tot sociaal gedrag en de sociale controle beschermt dusdanig dat statuscompetitief gedrag niet noodzakelijk is.

Conditie voor gemeenschap

Een kenmerk van een gemeenschap is dat er veel wederkerige relaties zijn. Deze relaties ontstaan het beste onder een viertal condities; onderlinge afhankelijkheid, langdurige relaties, veelzijdigheid van relaties (multiplexiteit) en toegankelijkheid (De Vos, 2004).

Hoe meer mensen afhankelijk zijn van elkaar voor bijvoorbeeld goederen, hulp en advies, hoe meer er wederkerige relaties zullen ontstaan. Onderlinge afhankelijkheid kan ontstaan wanneer mensen verwachten op een bepaald moment zelf iets nodig te zullen hebben en daar een contraprestatie tegenover kunnen zetten.

Verwant aan deze conditie, is het bestaan van langdurige relaties. Wanneer verwacht mag worden dat de wederkerige relatie lang in stand kan worden gehouden, is het veiliger in deze relatie te 'investeren'.

Veelzijdigheid van relaties doelt op de verschillende dimensies die een relatie kan hebben. Naast een werkrelatie kunnen collega's bijvoorbeeld ook vriendschappelijke banden creëren. Een ander voorbeeld is het familiebedrijf; wanneer familieleden toetreden tot een familiebedrijf, worden ze naast familie ook collega's. De manier waarop er contraprestaties kunnen worden geleverd wordt door de veelzijdigheid van de relaties vergroot; een gunst op het werk kan in de vriendschapsrelatie worden 'vereffend'.

Toegankelijkheid heeft betrekking op de kosten van transactie ten opzichte van waarde van de gegeven hulp. Belemmeringen in toegankelijkheid kunnen zowel cognitief (geen wederzijds begrip), ruimtelijk (geografische afstand) als technisch zijn (bijvoorbeeld gebrek aan telefonie, internet, openbaar vervoer etc.). Hoe meer belemmeringen er zijn, hoe hoger de kosten voor het geven van hulp en hoe minder deze plaats zal vinden.

Wederkerige relaties zorgen voor een mate van sociale cohesie. Het begrip betekent letterlijk: 'kleefkracht' en duidt op de sociale samenhang in een gemeenschap. Wanneer de condities voor gemeenschap optimaal zijn zullen er veel wederkerige relaties ontstaan en zal de sociale cohesie het groots zijn. Dit betekent dat in een gemeenschap met veel sociale cohesie mensen worden uitgenodigd om gemeenschapsgedrag te vertonen en statuscompetitief gedrag onderdrukt wordt.

2.2 Sociale desorganisatie

De mate waarin de condities voor een gemeenschap voorkomen is afhankelijk van de manier waarop wij ons land indelen; meso- en macrocondities. Zo zal een grote afstand tussen werk en wonen afdoen aan de veelzijdigheid van relaties. Een theorie die aandacht schenkt aan de invloed die de structurele factoren hebben op sociale cohesie, is de sociale desorganisatietheorie. Deze theorie is onderdeel van de ecologische school die mensen ziet als sociale wezens die worden gevormd door onderlinge afhankelijkheid, afhankelijkheid van omgevingsbronnen en de functie die zij vervullen in hun lokale gemeenschap (Einstadter & Henry, 1995). Met andere woorden: het gedrag van mensen wordt gevormd door de omgeving. Sociale desorganisatie is een staat waarin een gemeenschap verkeert.

De sociale desorganisatietheorie heeft als uitgangspunt dat een gemeenschap een bepaalde mate van sociale organisatie nodig heeft om de sociale cohesie te vergroten en antisociaal gedrag tegen te gaan; sterke informele sociale controle is nodig om gedrag en inter-persoonlijke geschillen te reguleren (Sampson et al., 1997; Morenoff et al., 2001; Silver & Miller, 2004) en zijn belangrijk voor het beheersen van criminaliteit. Bursik (1988) definieerde sociale desorganisatie als het onvermogen van een gemeenschapsstructuur om collectieve waarden onder de inwoners te realiseren en effectieve sociale controle te handhaven. De kern van de sociale desorganisatietheorie is het idee dat structurele barrières de ontwikkeling van

formele en informele banden tegengaan. Deze banden maken sociale controle mogelijk en vergroten het vermogen van de gemeenschap om alledaagse problemen op te lossen. Wanneer er geen sociale controle mechanismen zijn, leidt dit tot conflicten en verhoogt het criminaliteitspotentieel.

Nederland als gemeenschap

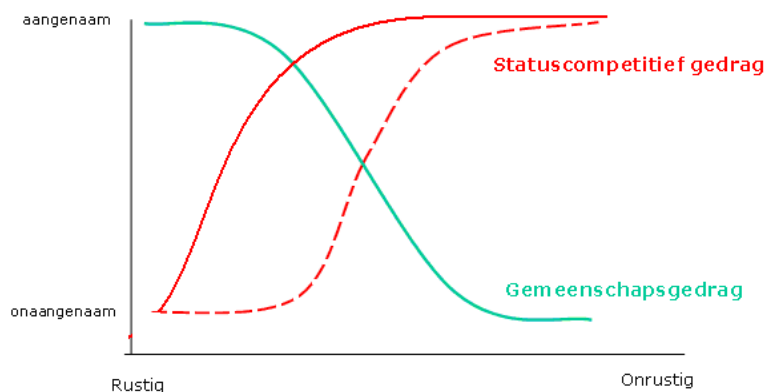
Sociale controle, sociale desorganisatie en gemeenschapsgedrag zijn aanverwante begrippen. Sociale desorganisatie zegt iets over de condities waarin gemeenschappen kunnen ontstaan en voortbestaan, sociale controle beschrijft het interne proces waardoor individuen gemeenschapsgedrag blijven vertonen en gemeenschapsgedrag zijn de daadwerkelijke gedragingen die een groep mensen tot een hechte gemeenschap maken. Een gemeenschap wordt gedefinieerd als: een groep individuen met een interne structuur van wederkerigheidrelaties (De Vos, 2004). Deze wederkerigheidrelaties zijn het beste te zien in kleine groepen zoals families, buurten en dorpen. Een verzorgingsstaat als Nederland zou ook gezien kunnen worden als een gemeenschap. Zaken als sociale zekerheid, veiligheid, sociale orde, gezondheidszorg en onderwijs zijn grotendeels op maatschappelijk niveau geregeld. Dit noemen we rechten, maar hier zijn ook plichten aan verbonden. Belasting betalen is hier het meest duidelijke voorbeeld van. Iedere burger met een belastbaar inkomen betaalt belasting. In ruil hiervoor krijgt hij een zekere mate van veiligheid, infrastructuur en is onderwijs verzekerd voor zijn kinderen in ieder geval tot het zestigste levensjaar.

Een van de meest gehoorde kritieken op ecologische theorieën staat bekend als de 'ecological fallacy'. Dit houdt in dat er assumpties worden gemaakt over het gedrag van een individu op basis van groepskenmerken. Het is echter goed mogelijk op landelijk niveau verbanden te vinden die op individueel niveau niet aanwezig zijn of heel anders werken (Völker, 2005). Door Nederland als een gemeenschap te beschouwen kan dit worden ondervangen.

De gedragingen van anderen en de inrichting van de gemeenschap leidt tot een algemeen vertrouwen in de gemeenschap, in Nederland. Vertrouwen in de zin dat wanneer je ziek of arbeidsongeschikt wordt, je financieel wordt gesteund en dat er voldoende gezondheidszorg is om je te behandelen. Dit vertrouwen is breder dan alleen financiële zekerheid en is ook verbonden met het gevoel van erbij horen.

Het vertrouwen en gevoel van erbij horen, past bij gemeenschapsgedrag, wat optimaal is onder de vier condities van gemeenschapsgedrag (onderlinge afhankelijkheid, langdurige relaties, veelzijdigheid van relaties en toegankelijkheid). De manier waarop onze welvaartstaat is ingericht roept bepaalde gedragingen, attitudes en processen op, die afbreuk kunnen doen aan dit vertrouwen. Bij een hoge mate van sociale desorganisatie zal er weinig vertrouwen bestaan in de gemeenschap. Dit komt omdat bij een hoge mate van sociale desorganisatie de vier condities voor gemeenschapsgedrag gecomprimeerd worden. Het gebrek aan vertrouwen zal er voor zorgen dat mensen eerder op statuscompetitief gedrag overgaan. Daarnaast zullen anderen hun gedrag aanpassen aan welk gedrag wordt waargenomen van de meeste anderen in de gemeenschap. De situatie weergegeven in een figuur zal er dan bijvoorbeeld als volgt uitzien:

Op basis van dit gedragsmatige theoretische model kunnen de hypothesen op maatschappelijk niveau worden afgeleid en maatschappelijke ontwikkelingen hopelijk verklaard.

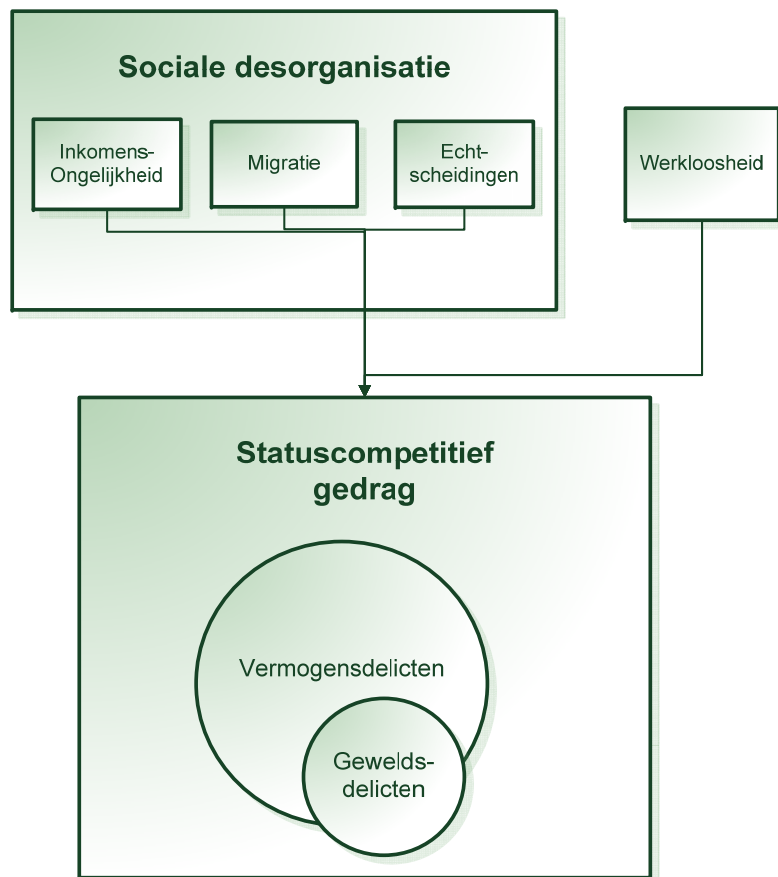

Figuur 2.2. Gedragspatronen in een situatie van sociale desorganisatie

In de figuur zijn gemeenschapsgedrag en statuscompetitief gedrag weergegeven, onder de condities van sociale desorganisatie. Een snellere stijging van de statuscompetitief gedrag betekent dus dat in een bepaalde situatie (rustig-onrustig) statuscompetitief gedrag als eerder als aangenaam wordt beschouwd als onder de condities van sociale organisatie. Sociale desorganisatie zorgt er voor dat individuen statuscompetitief gedrag eerder als gepast ervaren en de extremen van dit gedragspatroon eerder zullen toepassen.

3 Hypothesen

In het vorige hoofdstuk is een algemeen theoretisch kader uitgezet. Uit deze theoretische noties worden de hypothesen afgeleid. Iedere hypothese wordt ingeleid door eerder onderzoek en theoretische kennis. Aan het einde van elke paragraaf wordt een hypothese geformuleerd. De hypothesen zijn samengevat in het onderstaande figuur.

Figuur 3.1 Grafische weergaven van de hypothesen

3.1 Statuscompetitief gedrag

Zoals in het theorie hoofdstuk besproken, behelst statuscompetitief gedrag een scala aan gedragingen in verschillende gradaties. Geweldsmisdrijven worden in onze maatschappij als een van de meest ernstige vormen van statuscompetitief gedrag gezien. Geweldsmisdrijven zijn het uiterste middel om de concurrentie om schaarse bronnen te winnen. De drempel tot het gebruik van geweld is in onze cultuur voor de meeste mensen vrij hoog en het percentage mensen dat binnen de samenleving zich schuldig maakt aan geweldsdelicten zal dan ook relatief klein zijn. Om het theoretische kader breder te toetsen wordt ook een tussenstap gebruikt: vermogensdelicten. Dit type delict is gekozen, omdat het wordt gezien als de meest rationele manier om aan liquide middelen te komen wanneer er geen andere manieren zijn.

Het wel of niet gebruik maken van statuscompetitief gedrag heeft te maken met het onderschrijven van normen en waarden die positief staan ten opzichte van gemeenschapsgedrag. Worden deze waarden goed doorgegeven dan zal gemeenschapsgedrag floreren, maar hier is sociale organisatie voor nodig. Sociale desorganisatie wordt namelijk gedefinieerd als: *het onvermogen van een gemeenschapsstructuur om collectieve waarden onder de inwoners te realiseren en effectieve sociale controle te handhaven (Bursik, 1988)*. Wanneer een gemeenschap hiertoe niet in staat is, worden waarden en normen verworpen. Dit kan op twee manieren: *retreatism en innovation (Merton, 1938)*. *Retreatism* is het verwerpen van zowel de cultureel opgelegde waarden en doelen, als de institutioneel gegeven middelen (normen). *Innovation* is het nastreven van de waarden en doelen met illegale middelen, dus buiten de normen. Geweldsmisdrijven zullen in deze scriptie worden beschouwd als een vorm van *retreatism*, omdat met het gebruik van geweld de waarden om gemeenschapsgedrag te vertonen verworpen worden. Vermogensdelicten worden gezien als *innovation*: op deze manier wordt op een 'creatieve' wijze de schaarste tijdelijk opgeheven. Het onderscheid tussen de twee vormen van criminaliteit is erg belangrijk. Bij *innovation* is het vertrouwen in de gemeenschap nog niet verloren, bij *retreatism* is dit vertrouwen in de gemeenschap wel weg. Door dit verlies aan vertrouwen gaan de waarden en de normen die positief ten opzichte van gemeenschapsgedrag staan verloren.

Vermogensdelinquenten worden in dit kader gezien als een groep mensen die hun positie in het spanningsveld tussen de doelen en de middelen oplossen met innovatie middelen. Dit betekent niet dat ze de waarden van de samenleving niet onderschrijven en het vertrouwen in de maatschappij kwijt zijn. Voor de groep geweldsdelinquenten ligt dit echter anders. Geweldsmisdadigers zijn het vertrouwen in de maatschappij kwijt en gaan een criminele carrière aan. Een van de redenen hiervoor kan zijn om door het gebruik van geweld status te verkrijgen.

Dit vertrouwen in de maatschappij is niet op de een op andere dag kwijt; dit is een proces van ervaringen en toekomstverwachtingen. Aanwijzingen hiervoor worden gegeven door bijvoorbeeld de hoge leeftijd van geweldsmisdadigers. De gemiddelde leeftijd van daders van publiek en algemeen geweld is veel hoger dan bij vermogensdelinquenten; namelijk 31 jaar (Lunneman & Bruinsma, 2005). Daarnaast heeft bijna iedereen uit het onderzoek van Lunneman en Bruinsma die in de categorie Algemeen Geweld valt, een strafblad. De weg die geweldsdelinquenten via gradaties in ernst binnen het statuscompetitieve gedragspatroon bewandelen, kunnen als een criminele carrière worden gezien. De hoge leeftijd van geweldsdelinquenten is een sterke aanwijzing dat deze delinquenten een criminele carrière heeft doorlopen.

Echter, niet iedere vermogensdelinquent gaat een criminele carrière aan, sommige delinquenten stoppen helemaal met crimineel gedrag, anderen houden het bij het plegen van vermogensdelicten en slechts een deel pleegt uiteindelijk een of meer geweldsdelicten. Ook zullen niet alle geweldsdelinquenten een criminele carrière hebben gevolgd. Door ingrijpende gebeurtenissen kunnen mensen 'knappen' en zonder eerdere antecedenten geweldsdelicten begaan.

Om deze reden is de verwachting dat uit de groep vermogensdelinquenten na een aantal jaar een klein deel geweldsdelicten gaat plegen. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Vermogensdelicten voorspellen geweldsdelicten met een vertraging

3.2 Sociale desorganisatie

De vorige hypothese gaf antwoord op de vraag: *Hoe staan geweldsplegers ten opzichte van vermogensdelinquenten?* De volgende hypothesen geven antwoord op de vraag: *onder welke omstandigheden wordt de groep potentiële geweldsdelicten groter?* Met andere woorden; welke maatschappelijke kenmerken versterken het wantrouwen in de gemeenschap?

Zoals in het vorige hoofdstuk naar voren kwam, heeft een gemeenschap een aantal voorwaarden waardoor wederkerige relaties kunnen ontstaan en zo de nodige sociale cohesie die gemeenschapsgedrag in stand houdt. In aanvulling hierop heeft de sociale desorganisatietheorie gewezen op de factoren die invloed hebben op het ontstaan van wederkerigheidrelaties. Het concept van sociale desorganisatie is op verschillende manieren geïnterpreteerd en getoetst. Structurele variabelen zoals heterogeniteit, bevolkingsomvang, residentiële mobiliteit en gezinsontbinding worden vaak als indicatoren voor het niveau van sociale organisatie gezien.

3.2.1 Heterogeniteit

Heterogeniteit betekent letterlijk: ongelijksoortigheid en is in de meeste studies in verband gebracht met etnische heterogeniteit. Etnische heterogeniteit was erg belangrijk in de ontwikkeling van de stad Chicago, het onderzoeksgebied waarop de sociale desorganisatietheorie is gebaseerd. De stad heeft in zijn ontwikkeling namelijk te maken gehad met stromen immigranten, die door taal- en cultuurbarrières de sociale desorganisatie in de stad ernstig vergrootte.

Nederland heeft de afgelopen 57 jaar eveneens te maken gehad met immigranten, maar niet in dezelfde mate. Daarnaast is de vraag in hoeverre etniciteit een oorzaak kan zijn van statuscompetitief gedrag. Uiteraard is taal een barrière in het ontwikkelen van wederkerigheidrelaties (De Vos, 2004), maar de groep allochtonen die in Nederland voor de meeste problemen zoals overlast en criminaliteit heeft gezorgd is de tweede generatie allochtonen, die geboren zijn in Nederland en de taal goed spreken (De Jong, 2007). Veel waarschijnlijker is dat de omstandigheden waarin allochtonen leven, zoals het opgroeien in achtergestelde buurten de oorzaak is van statuscompetitief gedrag.

Een betere maat voor heterogeniteit is naar mijn mening inkomensongelijkheid. De sociale desorganisatie theorie stelt dat met name lage inkomensklassen beperkte materiële en politieke middelen hebben, hetgeen de vaardigheid aantast de gemeenschap sociaal te organiseren. In onderzoek op buurtniveau is die assumptie al bevestigd. Met name de inwoners van buurten met een hoge mate van inkomensongelijkheid hebben minder sociale contacten met elkaar (Bellair 1997; Sampson e.a. 1997; Morenoff e.a. 2001) en nemen minder in lokale organisaties deel (Krivo & Peterson, 1996; Kubrin & Weitzer, 2003; Sampson & Grooves, 1989).

Inkomensongelijkheid wordt vaak geassocieerd met relatieve deprivatie (Merton, 1938); de conditie waarin mensen van een bepaalde groep zich vergelijken met anderen die beter af zijn and als gevolg daarvan zich tekort gedaan voelen. Bij mensen met lage inkomens is de noodzaak tot overleven (basisbehoeften) het hoogst en zijn daarnaast de verschillen tussen de middelen en opgelegde doelen het grootst. Relatieve deprivatie is in deze buurten dan ook het grootst (Nieuwbeerta et al., 2008b). Daarnaast is inkomen voor een groot deel bepalend voor het behalen van cultureel gegeven doelen. Een hoog inkomen kan status kopen; de juiste kleding, woning, auto en andere luxegoederen worden in onze westerse maatschappij als statusverhogend gezien. Inkomen is dus een belangrijk wapen in het bereiken van status en hoe kleiner de verschillen hierin, hoe minder gevoelens van afgunst en wrok er zullen ontstaan. Dit zal de vijandigheid in een samenleving verkleinen en zo gemeenschapsgedrag de ruimte geven. Wanneer economisch gedepriveerde mensen zich bewust worden van de grenzen aan hun middelen en hun wrokgevoelens toenemen over wat zij ervaren als een onrechtvaardig systeem, verhoogt dat de kans dat zij overgaan tot geweld (Nieuwbeerta et al., 2008b).

De vraag is echter of inkomensongelijkheid statuscompetitief gedrag veroorzaakt, of dat het een manifestatie is van statuscompetitief gedrag. De algemene veronderstelling in eerder onderzoek was dat hoe groter de verschillen in inkomens, hoe meer antisociaal gedrag. In dit onderzoek laten deze causaliteit van het verband in het midden door geen richting te geven aan het verband, maar er vanuit te gaan dat inkomensongelijkheid een uiting is van statuscompetitief gedrag en daarom samengaat met criminaliteit. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Een hogere mate van inkomensongelijkheid gaat samen met meer vermogens- en geweldsdelicten.

3.2.2 Gezinsontbinding

Gezinsontbinding is een ontwikkeling die vaak wordt geassocieerd met de individualisering van de samenleving en wordt meestal gemeten als het percentage leden van de bevolking dat is gescheiden (Land et al., 1990; Lee et al., 2003; Rosenfeld et al., 2001; Sampson, 1986). Gezinsontbinding wordt gezien als schadelijk voor de sociale cohesie in een gemeenschap omdat het bijna altijd betekent dat een of beide partners verhuizen en omdat het wederkerige relaties verbreekt. Door de nauwe banden in een gezin zijn de condities voor wederkerigheid optimaal; er is sprake van onderlinge afhankelijkheid, langdurige relaties en een hoge mate van toegankelijkheid. Daarnaast ontstaan sociale contacten vaak door de komst van kinderen. Kinderen gaan naar school en ontwikkelen hobby's en ontmoeten er andere kinderen, ouders ontmoeten andere ouders. Daarnaast worden wanneer gezinnen ontstaan de sociale netwerken van beide partners met elkaar in contact gebracht. Zo krijgen beide partners er een hele familie en vriendenkring bij.

Gezinsontbinding heeft dus een negatieve invloed op de sociale cohesie in een gemeenschap. Daarnaast kan een echtscheiding door het eventuele verlies van de partner, kinderen en een deel van het sociale netwerk ook een vorm van sociale uitsluiting zijn. Sociale uitsluiting leidt gewoonlijk tot negatieve emotionele ervaringen, zoals bezorgdheid, depressie, eenzaamheid en een gevoel van isolatie (Baumeister & Leary, 1995; Gardner, Gabriel, & Diekmann, 2000; Gardner, Pickett, & Brouwer, 2000; Leary, 1990; Leary & Verslaat, 1995; Williams, Cheung, & Choi, 2000). Deze negatieve emotionele ervaringen zijn een goede voorspeller van geweld (Twenge & Baumeister, 2001). Garbarino (2001) vond dat veel geweldsdelinquenten jonge mannen zijn die zich afgewezen voelen door familieleden, leeftijdsgenoten en de maatschappij in het algemeen. Alleenstaande mannen begaan meer misdaden dan gehuwde mannen (Sampson & Laub, 1990). Het hebben van minstens één stabiele relatie (bijvoorbeeld een huwelijk) blijkt genoeg te zijn om gewelddadig gedrag tegen te gaan. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Een hogere mate van gezinsontbinding leidt tot meer vermogens- en geweldsdelicten.

3.2.3 Residentiële mobiliteit

Een hoge mate van residentiële mobiliteit doet af aan de sociale cohesie in een gemeenschap. Door te verhuizen wordt de toegankelijkheid van relaties minder en de

kosten veel hoger ten opzichte van de waarde van hulp. Voor een kopje suiker gaan mensen nog wel naar de burens, maar wanneer dezelfde burens 10 kilometer verderop gaan wonen, zal de functionaliteit van die relatie vervallen. Hoe vaker mensen verhuizen, des te makkelijker zullen wederkerige relaties vervallen.

Coleman (1988, 1990) stelt dat de continuïteit van een gemeenschap een voorwaarde is voor de totstandkoming van sociaal kapitaal. Een hoge mate van migratie, bevordert sociale desorganisatie en verzwakt inter-persoonlijke banden. Residentiële mobiliteit belemmert niet alleen de vorming van nieuwe sociale netwerken, maar de afbreuk van bestaande sociale banden kan een vernietigend proces in werking stellen dat het volledige systeem van sociale netwerken beïnvloedt (Coleman, 1988). Naast isolatie van inwoners en het gebrek aan integratie en organisatie, stellen Bursik en Grasmick (1993) dat criminaliteit een alternatieve manier wordt om middelen te vergaren van de omgeving. Juist deze criminaliteit zorgt ervoor dat wie dat kan, vertrekt uit de buurt. Het gevolg hiervan is een concentratie van mensen die gedemoraliseerd worden en een hoge kans hebben om slachtoffer van criminaliteit te worden. Wanneer de gemeenschap er niet in slaagt om hier antwoord op te geven, zal het morele cynisme steeds verder toenemen onder de inwoners samen met de criminaliteit, wat ertoe leidt dat er steeds meer mensen hun toevlucht in de criminaliteit nemen. De uitkomst hiervan is meer criminaliteit, minder vertrouwen in de gemeenschap en hogere slachtofferkansen (Stark, 1987). Dit leidt tot de volgende hypothese:

Een hogere mate van residentiële mobiliteit leidt tot meer vermogens- en geweldsdelicten.

3.3 Schaarste

Gemeenschappen zijn een evolutionair succes omdat het beschermt tegen invloeden van buitenaf, zoals schaarste. Schaarste is de balans tussen behoeften van de inwoners en een hoeveelheid bronnen die deze faciliteren in een land.

Vertrouwen in de gemeenschap wordt bepaald door het vermogen van de gemeenschap om tegen kwalijke invloeden te beschermen (sociale desorganisatie) en de onderschrijving van de manier waarop dit gebeurt. Wanneer er veel vertrouwen bestaat in een gemeenschap, dan kan schaarste gemeenschapsgedrag

zelfs verhogen, omdat de onderlinge afhankelijkheid groter wordt. In deze scriptie zal schaarste als een gebeurtenis gezien worden, die de gemeenschap voor de uitdaging stelt om gemeenschapsgedrag te blijven vasthouden. Of dit lukt of niet, is afhankelijk van de sociale organisatie van een gemeenschap en of er veel vertrouwen en sociale cohesie in de gemeenschap bestaat.

Wanneer er bronnen in overvloed zijn en er vertrouwen in de gemeenschap is, zal gemeenschapsgedrag het meest aangenaam zijn (staat van rust). Wanneer de balans echter naar schaarste neigt en er geen vertrouwen in de gemeenschap is, ontstaat er onrust en zullen mensen andere manieren moeten vinden om in hun levensbehoeften te voorzien. Statuscompetitief gedrag krijgt in deze situatie de overhand en zal ook meer antisocialere vormen aannemen; vormen van gedrag welke buiten onze sociale normen vallen en waar meer geweld mee gepaard gaat. Voorbeelden hiervan zijn landen in staat van (burger-) oorlog, landen die politiek of constitutioneel ontwricht zijn of landen die gericht zijn op een cultuur als 'The winner takes all' (Frank & Cook, 1995), zoals de Verenigde Staten. Het zijn voorbeelden van typen onrust, waarbij pathologische stress bij groepen individuen de belangrijkste verklaring is voor het manifesteren van geweld.

In antropologisch onderzoek zijn aanwijzingen gevonden voor de relatie tussen het ontstaan van schaarste en gewelddadig gedrag. Het ontstaan van oorlogen kan bijvoorbeeld grotendeels voorspeld worden door omgevingsveranderingen, zoals een natuurramp, wat ingrijpend is voor de voedselvoorraden. Onvoorspelbaarheid van de omgeving brengt angst voor schaarste teweeg, wat het motief zou zijn voor het afhandig maken van de voorraden van anderen (Ember & Ember, 2007).

De combinatie tussen schaarste en vertrouwen in de gemeenschap is terug te zien in de straintheorie van Merton (1938). In plaats van schaarste wordt er in deze theorie gesproken over 'spanning' of 'stress'. De term 'spanning' staat hier voor de kloof tussen de wensen en behoeften van individuen enerzijds en de mogelijkheden die er voor een individu bestaan om deze wensen en behoeften te vervullen anderzijds. De belangrijkste gedachte van deze theorie is dat wanneer er niet genoeg bronnen voorhanden zijn of niet gelijk verdeeld zijn, mensen de reguliere wegen om bronnen te verschaffen verlaten en zich keren tot antisociale alternatieven, zoals geweld en criminaliteit. Spanningsbenaderingen zien criminaliteit en deviatie dus als evenwichtsstoornissen binnen (een systeem van) een samenleving.

Dit alles overwogen is de laatste hypothese:

Wanneer er zich meer schaarste voordoet in combinatie met een hoge mate van sociale desorganisatie, zullen er meer vermogens- en geweldsdelicten in Nederland voorkomen.

4 Data en operationalisaties

In dit hoofdstuk worden de gebruikte variabelen beschreven. Bijna alle data zijn afkomstig van Statline, de databank van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De cijfers komen voort uit de historische reeksen, aangevuld met recente cijfers. In sommige gevallen waren de cijfers voor 2007 al bekend, in andere gevallen niet.

Omdat de analyses gaan over ontwikkelingen, is het zinvol de waarden van de variabelen af te zetten tegen de in de tijd. Om deze reden zijn alle variabelen weergegeven in grafieken en worden opvallende datapunten uitgelicht. De afhankelijke variabele geweldsdelicten wordt echter pas in het resultatenhoofdstuk uitvoerig besproken, omdat de ontwikkeling van deze trend onderdeel van de centrale vraagstelling is.

4.1 Statuscompetitief gedrag

4.1.1 Geweldsmisdrijven

De data over geweldsdelicten is afkomstig van het CBS. Er zijn gegevens over de periode 1950-2007. Onder geweldsmisdrijven wordt verstaan:

Misdrijven tegen het leven, bedreiging, mishandeling, afpersing en seksuele misdrijven (exclusief schennis der eerbaarheid).

Doorgaans rekent het CBS 'diefstal met geweld' tot de geweldsmisdrijven. Om de ontwikkeling van de diefstallen goed in beeld te brengen is er in dit onderzoek voor gekozen om 'diefstal met geweld' bij de diefstallen onder te brengen. De gegevens over de geregistreerde criminaliteit (zowel voor gewelds- als vermogensmisdrijven) zijn rechtstreeks afkomstig uit de administraties van de politiekorpsen. Ze zijn gebaseerd op opgemaakte processen-verbaal.

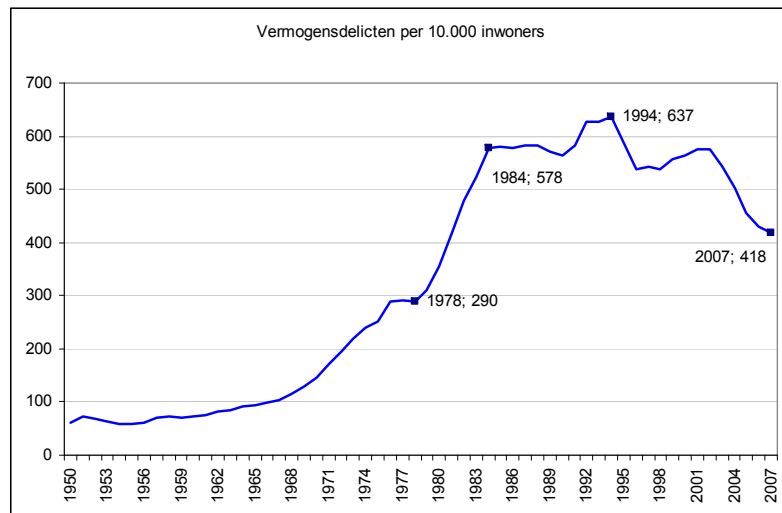
4.1.2 Vermogensdelicten

De data over vermogensdelicten is afkomstig van het CBS. Er zijn gegevens over de periode 1950-2007. Onder vermogensmisdrijven vallen:

Valsheidsmisdrijven, eenvoudige diefstal, diefstal door middel van braak, overige gekwalificeerde diefstal, verduistering, bedrog en (schuld)heling;

Vermogensdelicten zijn gecorrigeerd voor de groei van de bevolking door het aantal delicten per 10.000 inwoners van Nederland te berekenen. In 1950 is het aantal vermogensdelicten per 100.000 inwoners 61 en dit aantal stijgt gestaag tot 578 in 1984, met een kleine stop in de jaren 1976-1978. Na 1984 blijft het niveau van het aantal vermogensdelicten zes jaar stabiel, waarna het verder stijgt naar het hoogtepunt van 637 vermogensdelicten per 10.000 inwoners in 1994. Na een kleine piek in 2002 lijkt het aantal vermogensdelicten een dalende trend te hebben ingezet naar 418 per 10.000 inwoners in 2007.

Vermogensdelicten zullen in de scriptie als afhankelijke en onafhankelijke variabele worden meegenomen.

Figuur 4.1 Vermogensdelicten per 10.000 inwoners

4.2 Desorganisatie

4.2.1 Heterogeniteit

De data over inkomensverdeling zijn afkomstig uit een publicatie van Afman (2006). Er zijn gegevens over de periode 1959-2005. De variabele inkomensverdeling is afgeleid van decielen. Decielen verdelen het besteedbare inkomen onder in tien gelijke delen. Een indeling van een populatie in decielgroepen ontstaat door huishoudens oplopend te ordenen naar hoogte van hun inkomen en vervolgens tien groepen van gelijke omvang te vormen. Vervolgens is de hoeveelheid inkomens dat in een bepaald deciel valt in percentages weergegeven. Voor de variabele inkomensverdeling zijn de onderste twee decielen afgezet tegen de bovenste twee decielen. Voor de onderste en hoogste twee decielen is gekozen omdat ze de verschillen in inkomen vertegenwoordigen, zonder gevoelig te zijn voor schommelingen in extremen.

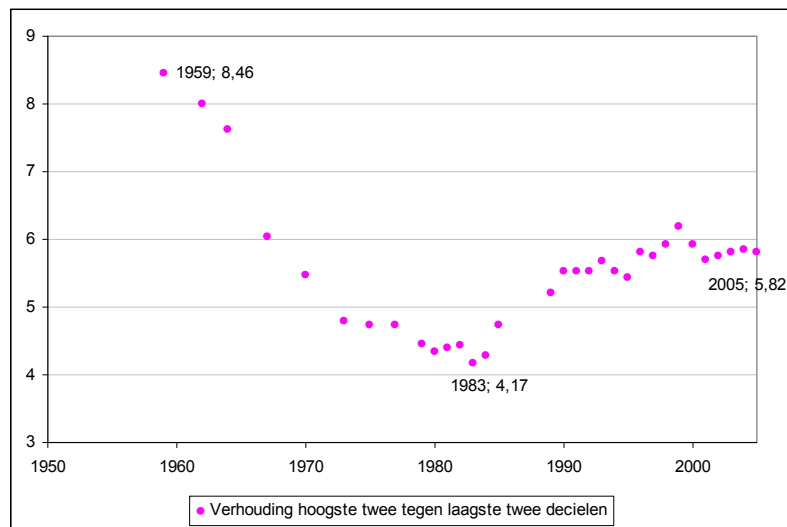
Een rekenvoorbeeld:

In een fictief jaar is het totale besteedbare inkomen in Nederland 2500 euro. De totale groep inkomensontvangers is verdeeld in tien gelijke porties met evenveel mensen, in oplopende volgorde (rij; aantal mensen). Voor de eenvoud is dat in dit voorbeeld 10 miljoen mensen gedeeld door 10. Vervolgens wordt het totale inkomen per deciel berekend (rij; totale inkomen). Daarna is berekend welk percentage dit van het totale besteedbare inkomen in Nederland is.

Deciel	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Aantal mensen (in miljoenen)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Totale inkomen	50	114	141	168	199	234	270	314	378	632
% totaal besteedbaar inkomen	2	4,6	5,6	6,7	8,0	9,4	10,8	12,6	15,1	25,3

Om de inkomensmaat vast te stellen zijn de onderste en hoogste twee decielen bij elkaar opgeteld. Het onderste deciel is dan 6,6 en het hoogste deciel is 40,3. Vervolgens zijn deze twee decielen op elkaar gedeeld, wat het uiteindelijke cijfer geeft voor de inkomensongelijkheid in dit fictieve voorbeeld: 6.1.

Een hoge waarde betekent dat een groter deel van het totale besteedbare inkomen bij de bovenste twee decielen terecht komt dan bij een lage waarde.

Figuur 4.2 Verhouding inkomensverdeling naar hoogste en laagste twee decielen

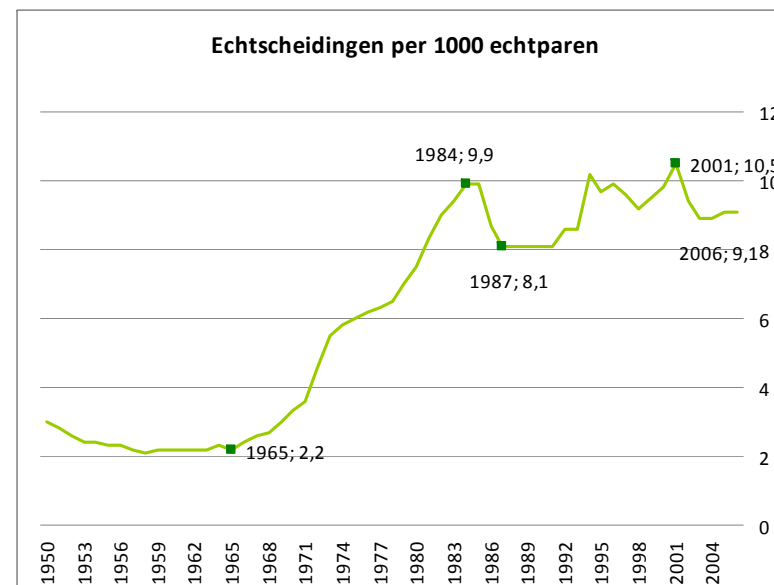
In 1959 is de hoogste waarde gemeten; 8.46. Dit betekent dat het gemiddelde besteedbare inkomen in de hoogste decielen in 1959 8,46 zo hoog was dan in de laagste. In 1983 was dit verschil het kleinst; 4,17. Na dat jaar steeg het verschil weer, naar 5,82 in 2005. Deze waarden zijn vergeleken met diverse publicaties, waarin over een gedeelte van de jaren een Gini- of een Theilindex was berekend (De Kam & Ter Hart, 2002; Reinders & Van Zanden, 2000; Van den Brakel-Hofmans, 2007; Van den Berg & Hartog, 1999). Deze waarden kwamen in grote lijn overeen met mijn maat voor inkomensongelijkheid.

4.2.2 Gezinsontbinding

Voor de variabele gezinsontbinding is gebruik gemaakt van het aantal echtscheidingen per jaar in Nederland. De data over echtscheidingen zijn afkomstig van het CBS. Er zijn gegevens over de periode 1950-2006. Onder echtscheiding wordt verstaan:

Ontbinding van het huwelijk door een beschikking van de rechter. Het gaat om de echtscheidingen waarvan tenminste één van de partners staat ingeschreven in het bevolkingsregister van een Nederlandse gemeente.

Het aantal echtscheidingen is weergegeven per duizend echtparen. Gekozen is te corrigeren per duizend echtparen en niet voor de bevolkingsomvang, omdat het gaat om het aantal scheidingen ten opzichte van alle huwelijken. Wanneer er gekozen zou zijn voor het aandeel scheidingen ten opzichte van de totale bevolking wordt er geen rekening gehouden met het aandeel van de bevolking dat in eerste instantie is getrouwd.

Figuur 4.3 Aantal echtscheidingen per duizend echtparen

Het gemiddelde aantal jaarlijkse echtscheidingen over de periode 1950-2006 was 6,1 per duizend echtparen. Tot en met 1965 kwamen echtscheidingen nauwelijks voor, slechts 2,2 scheidingen per duizend echtparen per jaar. Daarna steeg het aantal aanzienlijk naar 9,9 in 1984. Deze piek kan deels worden verklaard door een piek in het aantal huwelijkssluitingen in het begin van de jaren zeventig (De Kam & Ter Hart

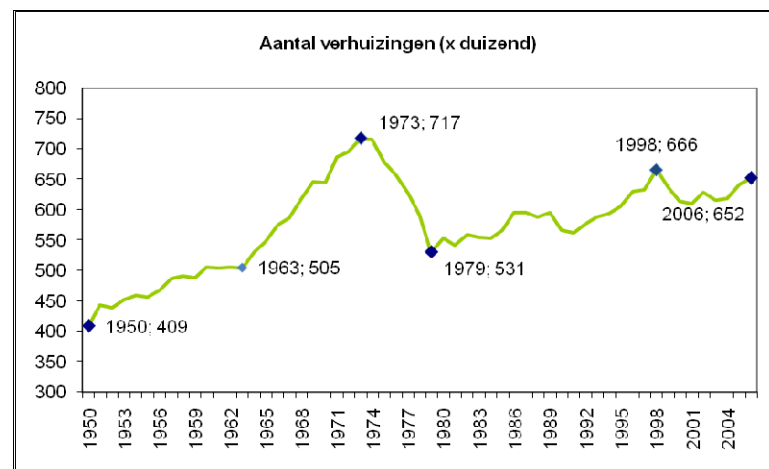
2002). In het begin van de jaren zeventig gingen de baby boomers massaal trouwen en de gemiddelde huwelijksduur in 1984 was 12,7 jaar bij echtscheiding. Na een tijdelijke daling stegen de echtscheidingen naar het hoogste punt: in 2001 waren er 10,5 echtscheidingen per duizend echtparen. In 2006 lag dit cijfer wat lager, 9,2.

4.2.3 residentiële mobiliteit

Voor de variabele residentiële mobiliteit is gebruik gemaakt van het aantal verhuizingen naar een andere gemeente per jaar in Nederland. De data zijn afkomstig van het CBS. Er zijn gegevens over de periode 1950-2006. Onder residentiële mobiliteit wordt verstaan:

Personen die verhuizen waarbij het oude en het nieuwe adres in verschillende gemeenten liggen.

Wijzigingen van adres door grenswijzigingen tussen gemeenten of door gemeentelijke herindelingen worden niet als verhuizing beschouwd.

Figuur 4.4 Aantal verhuizingen

Het gemiddelde aantal verhuizingen naar een andere gemeente per jaar is 585.910. In 1950 verhuisden er 409.000 mensen buiten hun gemeente.

Vanaf 1950 steeg dit aantal tot 1973, in dat jaar verhuisden er 717 mensen buiten hun gemeenten. De piek rond 1973 werd naar alle waarschijnlijkheid veroorzaakt door een suburbanisatiegolf. Suburbanisatie is de migratie van mensen vanuit de stad naar het omringende platteland.

Als reden kan men meerdere factoren aanwijzen; door de stijging van de welvaart konden mensen zich duurere huizen buiten de stad veroorloven, ruimte voor een tuin, de woningkwaliteit in de steden liep achteruit of omdat bedrijven zich buiten de steden langs belangrijke verkeersaders gingen vestigen. Suburbanisatie werd gestimuleerd door de groeiende mobiliteit van de bevolking. Hierdoor konden mensen in de stad werken en buiten de stad wonen. Het begrip forens is dus sterk gekoppeld aan suburbanisatie. Doordat vooral de midden- en hogere inkomens uit de stad trokken, daalde het gemiddelde inkomensniveau van de stad.

Door re-urbanisatie in de jaren tachtig en daarna is dit proces deels een halt toegeroepen. In de periode 1973-1979 daalde het aantal verhuizingen tot 531.000. Na 2006 steeg het aantal verhuizingen licht tot aan 2006, waarin er 652.000 mensen naar een andere gemeente verhuisden. De stijging in residentiële mobiliteit ligt naar alle waarschijnlijkheid hoger dan in deze figuur is weergegeven door de gemeentelijke herindeling. Gemeenten zijn steeds groter geworden en daarmee nemen automatisch de verhuizingen buiten de gemeentegrens af.

4.3 Schaarste

Werkloosheid

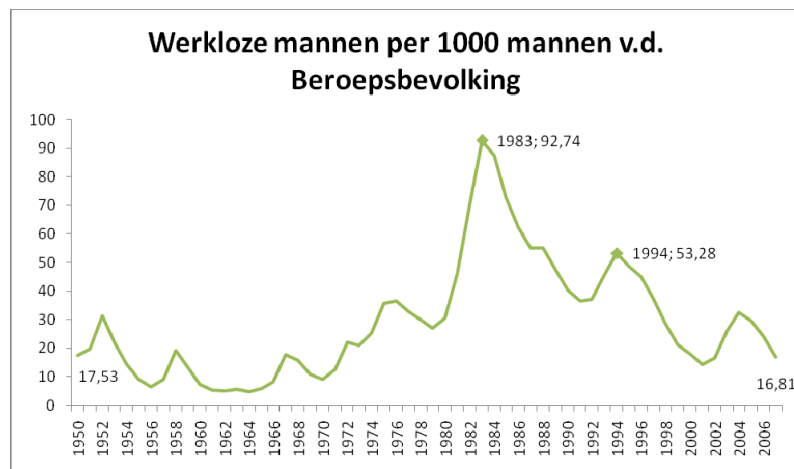
De data over werkloosheid is afkomstig van het CBS. Er zijn gegevens over de periode 1950-2007. Onder geregistreerde werkloosheid wordt verstaan:

Personen van 16 tot en met 64 jaar die ingeschreven staan bij het arbeidsbureau (of CWI) en niet werken of minder dan twaalf uur per week werken en beschikbaar zijn voor werk van twaalf uur of meer.

De leeftijd van 16 jaar houdt verband met de leerplicht die duurt tot het einde van het schooljaar waarin de leerling de 16-jarige leeftijd heeft bereikt of tenminste 12 volledige schooljaren heeft voltooid. Om de variabele werkloosheid te construeren is het totale aantal mannelijke werklozen gecorrigeerd voor de totale mannelijke

beroepsbevolking. Gekozen is voor werkloosheid onder mannen, omdat de totale werkloosheid wordt beïnvloed door het aantal vrouwen dat zich beschikbaar stelt voor arbeid. De emancipatie van de vrouw heeft namelijk gezorgd voor een verhoogde participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt en dat zorgt automatisch ook voor een verhoogde werkloosheid. Het aantal geregistreerde werkloze mannen is gecorrigeerd voor de totale mannelijke beroepsbevolking (dus alle mannen tussen de 16-64 jaar) om effecten van een afname of groei van deze groep uit de data te filteren.

Het gemiddelde aantal werkloze mannen vertoont een grillig patroon. In 1950 waren 17,5 mannen per 1000 mannen van de beroepsbevolking werkloos. Het minimum aantal werklozen was 4,7 op de 1000 mannen van de beroepsbevolking in 1964. Na dat jaar stijgt het aantal tot het maximum van 92,7 mannen in 1983. Het totaal aan mannelijke werklozen was dat jaar 446.000 (ongecorrigeerd). Na 1983 daalt het aantal met een aantal schommelingen tot 16,9 in 2007, eenzelfde niveau als aan het begin van de tijdreeks. Het gemiddelde aantal over de gehele periode was 29,6 per 1000 mannen van de beroepsbevolking.

Figuur 4.6 werkloze mannen per 1000 mannen van de beroepsbevolking

5 Resultaten

In het volgende hoofdstuk worden de resultaten besproken. Allereerst zullen de correlaties tussen alle variabelen worden besproken. Vervolgens wordt er wat informatie gegeven over de gebruikte statistische methode: de ARIMA analyses. Vervolgens worden de twee vormen van statuscompetitief gedrag; vermogens- en geweldsdelicten besproken en getoetst. Daarna zal per kenmerk van sociale desorganisatie de hypothesen worden getoetst. In de vorige hoofdstukken werd vervolgens de variabele werkloosheid besproken, maar omdat verwacht wordt dat werkloosheid in combinatie met de vormen van sociale desorganisatie bepaalde effecten heeft, zal werkloosheid per kenmerk van sociale desorganisatie worden besproken.

5.1 Correlaties

Correlaties worden gebruikt als aanwijzing voor verbanden tussen de verschillende variabelen. Hoe verder de correlatiecoëfficiënt verwijderd is van 0, hoe nauwkeuriger men de uitslag van de ene variabele kan voorspellen op grond van de uitslag op de andere variabele. In de onderstaande tabel zijn de correlaties tussen de verschillende variabelen weergegeven.

Tabel 5.1 Correlatiematrix

	Geweldsmisdrijven	Vermogensmisdrijven	Werkloosheid	Inkomensongelijkheid	echtscheidingen	Migratie
Geweldsmisdrijven	1					
Vermogensmisdrijven	,74**	1				
Werkloosheid	,19	,69**	1			
Inkomensongelijkheid	,07	-,40*	-,65**	1		
Echtscheidingen	,78**	,97**	,70**	-,52**	1	
Migratie	,40**	,45**	,16	-,25	,50**	1
**Correlatie < 0.01		*Correlatie < 0.05				

Wat opvalt, is dat er slechts vier van de vijftien correlaties niet significant zijn, namelijk geldsmisdrijven x werkloosheid en inkomensongelijkheid, en migratie x werkloosheid en inkomensongelijkheid. Dat er geen relatie bestaat tussen migratie x

werkloosheid en inkomensongelijkheid is theoretisch gezien een logische bevinding. Hoewel dit niet geldt op het niveau van buurten en steden is het onwaarschijnlijk dat inkomensongelijkheid en werkloosheid op landelijk niveau een grote invloed hebben op de residentiële mobiliteit.

Van werkloosheid en inkomensongelijkheid werd echter wel verwacht een invloed op geweldsmisdrijven te hebben, maar tussen deze variabelen werd geen significante correlatie gevonden. Ook opvallend is de hoge correlatie tussen vermogensmisdrijven x echtscheidingen (0.97). Verdere analyses zouden hier meer inzicht in kunnen geven.

Wanneer gekeken wordt naar de correlaties tussen geweldsdelicten en de andere variabelen zien we dat vermogensmisdrijven, echtscheidingen en opleiding vrij hoog correleren met geweldsmisdrijven. De correlatie tussen geweldsmisdrijven en migratie is eveneens significant, maar beduidend minder sterk. Correlaties zeggen alleen maar iets over de samenhang tussen variabelen. Over de oorzakelijkheid van de verbanden zegt het echter niets. De relaties zullen in de vervolganalyses nader worden onderzocht.

5.2 Arima-analyses

Alle variabelen in dit onderzoek zijn tijdreeksen. Dit betekent voor de analyses dat de tijdsvolgorde een belangrijke factor is. Tijdreeksanalyses houden rekening met het belang van deze volgorde en er wordt gebruik gemaakt van de ARIMA analyses. Klassieke statistische toetsen zijn niet de aangewezen manier om effecten binnen deze data te toetsen omwille van de veronderstelde statistische afhankelijkheid van de observaties. In het geval van negatieve of positieve autocorrelaties in de reeks zal dit leiden tot respectievelijk onderschatting of overschatting van de overschrijdingskans p . Om deze moeilijkheid op te vangen bedachten Box en Jenkins (1970) de ARIMA (AutoRegressive Integrated Moving Averages) analysetechniek. Binnen deze ARIMA modellen wordt de mate van onderlinge afhankelijkheid of autocorrelatie opgenomen in de analyse om deze uit trends in de gegevens te zuiveren. De ARIMA modellen bieden een aantal voordelen t.a.v. klassieke technieken zoals regressie- en variantieanalyses. Het meest in het oog springende voordeel is de mogelijkheid onderscheid te maken tussen diffuse en onmiddellijke

invloeden van interventies en het in kaart kunnen brengen van de aard van de verandering (Van Rafelghem, 2004).

Het vaststellen van de modellen wordt in drie stappen gedaan. Allereerst wordt de termtrend, d vastgesteld. Deze term maakt van een non-stationaire trend een stationaire. Een term van 1 haalt de lineaire trend eruit, een term van 2 een kwadratische. Daarna moet de mate van autoregressie worden vastgesteld, p . De waarde p staat voor het geheugen van het proces van voorgaande observaties (Tabachnick & Fidell, 2001). Als laatste wordt q bepaald, het aantal, dat de nawerking van een toevallige schok op andere observaties beschrijft. Deze termen worden door de functie *create model* in SPSS vastgesteld. Deze functie geeft een aantal maten om het model te testen, zoals R^2 , Ljung-Box Q en het aantal uitschieters.

Voor ARIMA analyses gelden dezelfde assumpties als voor regressie, namelijk een normale verdeling van de residuen, homogeniteit van de variantie, onafhankelijkheid van de residuen en afwezigheid van uitschieters. Deze assumpties zijn per model getoetst en eventueel aangepast.

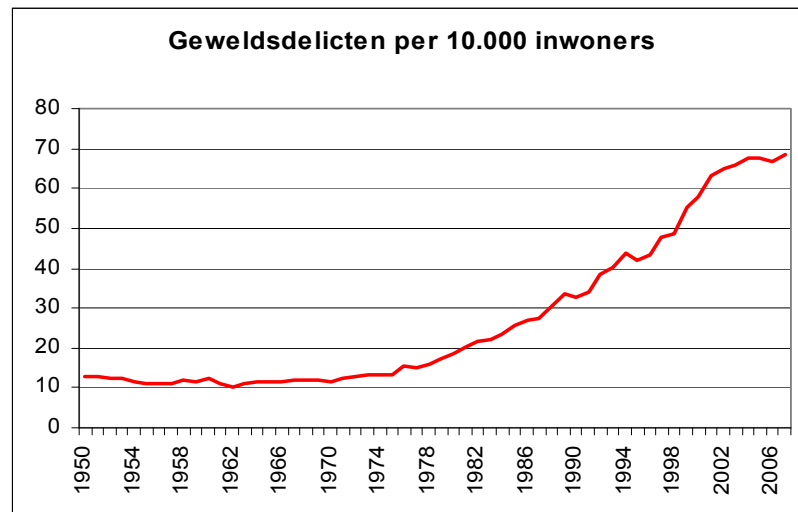
Zoals gezegd wordt er met de functie *Create Model* in SPSS gewerkt. Deze functie creëert op basis van de gegeven variabelen het beste voorspellende model. Wanneer er geen enkele variabele een voorspellende waarde heeft, geeft SPSS enkel het nulmodel weer, het model wat enkel de afhankelijke variabele voorspelt, op basis van voorgaande jaren. Voor geweldsdelicten is dit een model dat met een *natural log* is getransformeerd, geen autoregressie meeneemt, een differentiatie van twee kent en een *moving average* van één heeft (NL 0,2,1). Dit houdt in dat er alleen gerekend wordt met een term van bewegend gemiddelde en twee trendterm, en niet met een autoregressieve functie. Twee trendtermen betekent dat er rekening wordt gehouden met zowel een lineaire als een kwadratische vorm van de trend. Voor geweldsdelicten is er gebruik gemaakt van een logaritme, omdat de variantie in eerste instantie heterogeen was.

5.3 Statuscompetitief gedrag

5.3.1 Gewelddsmisdrijven

De ontwikkeling van geweldsdelicten

Het aantal geweldsdelicten per 100.000 inwoners is in de onderstaande figuur weergegeven.

Figuur 5.1 Aantal geweldsdelicten per 100.000 inwoners.

In figuur 5.1 zijn de geweldsdelicten uitgezet tegen de jaren en hier is een duidelijke ontwikkeling te zien, die in drie perioden onderverdeeld kan worden. In de perioden van 1950 tot ongeveer 1975 is er sprake van een vrij stabiele lijn, die rond de 11 geweldsdelicten per 10.000 inwoners ligt. Na deze periode van een laag geweldsniveau, doet zich een stijgende trend voor, tot 2000. Na dit jaar lijkt de stijging te stagneren. Of deze stagnatie zich voortzet, is echter niet met zekerheid te zeggen.

In totaal zijn er in de periode 1950-2007 2.318.365 gewelddsmisdrijven geregistreerd, gemiddeld zijn dat er 39.971 per jaar met een minimum van ongeveer 12.000 (1962) en een maximum van 111.888 (2007) per jaar. Per 10.000 inwoners zijn er in totaal

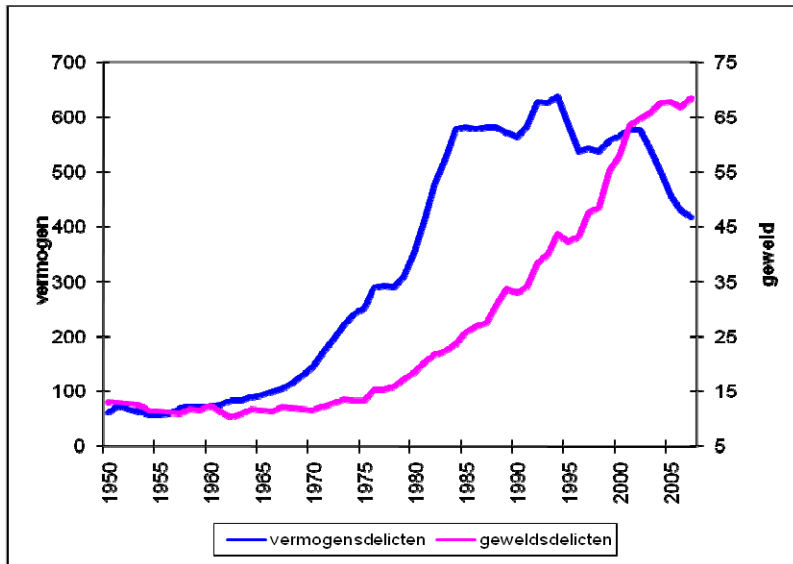
1572,0 gewelddsmisdrijven gepleegd. Dit zijn er 27,1 gemiddeld per jaar met een minimum van 10,2 en een maximum van 68,4 geweldsdelicten per 10.000 inwoners per jaar. Ter vergelijking: in de VS werden in 1991 74,83 gewelddsmisdrijven per 10.000 inwoners gepleegd (O'Brien, 2003). Dat is 2,2 keer zoveel als in Nederland datzelfde jaar (VS 74,83 NL 33,98), maar bijna hetzelfde als in Nederland in 2007.

Zowel het aantal vermogens- als geweldsdelicten is sterk gestegen, het aantal geweldsdelicten is verzevoudigd en het aantal vermogensdelicten is bijna verzevoudigd. Dit hoeft niet te betekenen dat er ook daadwerkelijk zoveel meer delicten worden gepleegd; een groot deel van de stijging kan verklaard worden door meldingsbereidheid (de kans dat dit delict bij de politie wordt gemeld) en registratie-effecten (de kans dat van een gemeld delict een proces-verbaal wordt opgemaakt) (Wittebrood & Nieuwbeerta, 2006). Volgens Wittebrood en Nieuwbeerta is de geregistreerde criminaliteit, zoals die uit de politieregistraties naar voren komen, weinig zegt over de criminaliteitsontwikkeling in Nederland. Hoe beter de politie haar werk doet, des te meer criminaliteit lijkt er in ons land te zijn, stellen de auteurs. Een deel van de toename is zeker toe te schrijven aan deze effecten. Het is echter de vraag of er echt geen sprake was van een toename in het feitelijke aantal delicten. De betrouwbaarheid van de slachtofferenquêtes die Wittebrood en Nieuwbeerta gebruikten voor hun stelling is omstreden. Daarnaast verklaren de genoemde effecten niet de schommelingen in de cijfers. Bovendien is er in het type misdrijf waarvan verondersteld mag worden dat deze het minst last heeft van meldingsbereidheid en registratie-effecten namelijk het aantal moorden, eveneens een toename waarneembaar in de periode 1950-2002 (Nieuwbeerta & Deerenberg, 2005).

5.3.2 Vermogensmisdrijven

Vermogensdelicten voorspellen geweldsdelicten met een vertraging

De hypothese stelt dat het aantal vermogensdelicten, met een vertraging van een bepaalde periode zal voorspellen. Wanneer we beide variabelen per 10.000 inwoners in een grafiek weergegeven, komt hier een duidelijk beeld naar voren.

Figuur 5.2 Aantal vermogens- en geweldsdelicten per 10.000 inwoners

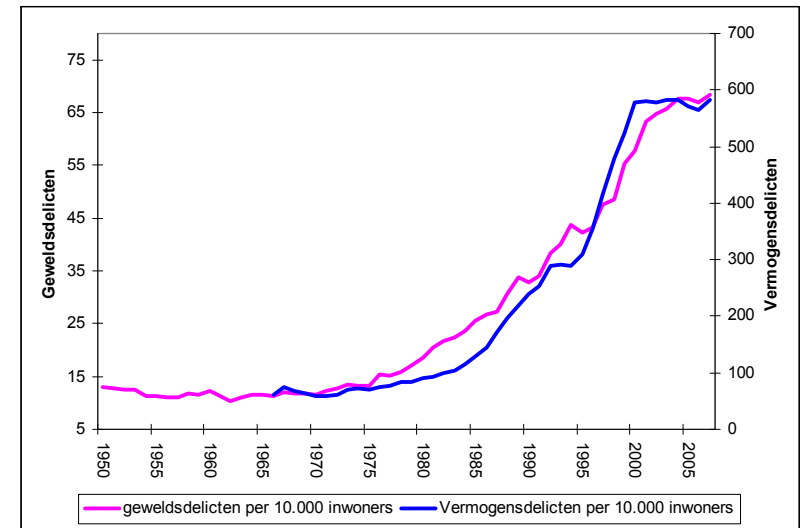
In deze figuur zijn beide trends weergegeven. Omdat vermogensdelicten veel meer voorkomen dan geweldsdelicten, is voor beide variabelen een aparte y-as-schaal gebruikt. Het aantal vermogensdelicten stijgt sneller dan het aantal geweldsdelicten in de periode 1950- 1998 en het aantal vermogensdelicten zet een dalende tendens in na 1998, terwijl het aantal geweldsdelicten blijft stijgen.

De grafieken doen vermoeden dat er een voorspellend karakter uitgaat van vermogensdelicten. Ook de Pearson correlatie van 0.74 doet een verband vermoeden. Er is gebruik gemaakt van een LN 0,2,1 model, De Ljung-Box Q test duidt aan dat de data random verdeeld is (24.69, 17, 0.10) en de hoeveelheid verklaarde variantie is 0.995. Het model levert de onderstaande vergelijking op;

$$Y = 0.854 \text{ Moving Average} + 0.257 \text{ vermogensmisdriften}$$

Vermogensdelicten zijn dus een significante voorspeller van geweldsmisdriften (SE=0.102, t=2.525, sig.=0.015)

Om vast te stellen of de tendens die het aantal vermogensdelicten laat zien, gevolgd wordt door geweldsdelicten, zijn de vermogensdelicten 16 jaar opgeschoven. Dit aantal jaren is gekozen, omdat dit optisch gezien de beste overlapping geeft. Dit geeft het volgende beeld.

Figuur 5.3 Aantal vermogensdelicten 16 jaar opgeschoven t.o.v. geweldsdelicten

De manier waarop de lijnen elkaar overlappen, doet vermoeden dat er inderdaad een vertragingseffect plaatsvindt. Deze zestien jaar is zeer relevant voor de hypothese, het is namelijk een aanwijzing voor de theorie dat geweldsdelinquenten een criminele carrière hebben doorlopen en voortkomen uit de groep vermogensdelinquenten. Het aantal geweldsdelicten na 16 jaar lijkt dus ongeveer een tiende deel van het aantal vermogensdelicten van 16 jaar eerder te zijn. Dit is in lijn met de hypothese.

5.4 Sociale desorganisatie

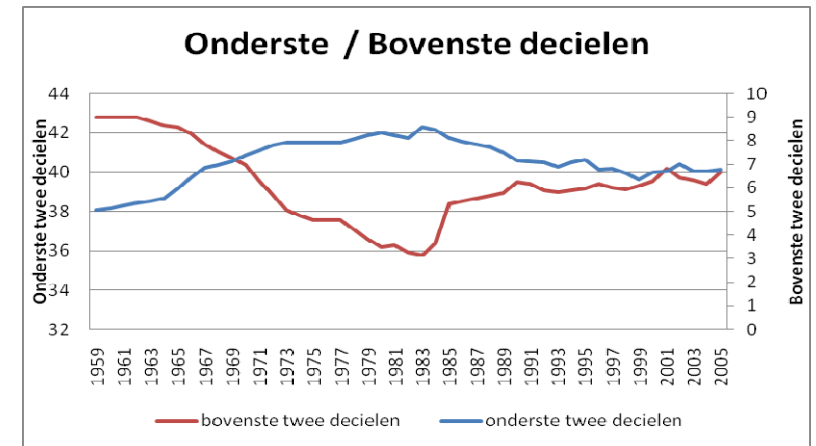
5.4.1 Heterogeniteit

Een hogere mate van inkomensongelijkheid gaat samen met meer vermogens- en geweldsdelicten.

Inkomensongelijkheid heeft in de modellen (geweld NL 0.1.0, vermogen NL 0.2.0) van de ARIMA analyses geen effect op zowel vermogens- als geweldsdelicten (sig.= 0.554 voor vermogensdelicten en 0.152 voor geweldsdelicten). Wellicht komt dit door het kleine aantal metingen in de variabele inkomensongelijkheid (32). In de analyses komt in ieder geval geen verband naar voren.

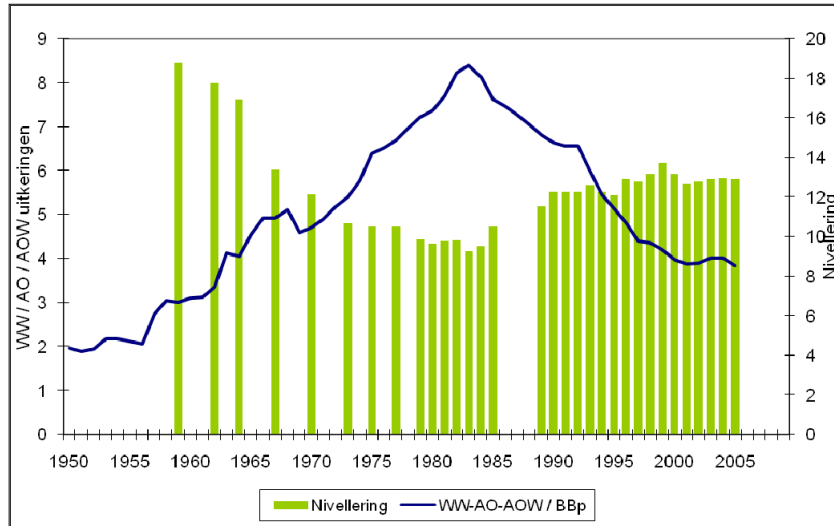
Wanneer er naar het verloop van inkomensongelijkheid wordt gekeken (zie datahoofdstuk), valt op dat inkomensongelijkheid een heel andere ontwikkeling heeft doorgemaakt dan vermogens- en geweldsdelicten. De inkomensongelijkheid in Nederland is tussen 1959 en 1983 alleen maar gedaald, waar vermogens- en geweldsdelicten juist stegen. In de periode 1983- 2005 is er eveneens geen overeenkomsten uit het verloop van de grafieken te halen, niet in trend, maar eveneens niet in pieken of dalen. Wanneer ervanuit wordt gegaan dat de inkomensongelijkheid op landelijk niveau van invloed is op de sociale desorganisatie en daarmee op statuscompetitief gedrag, zou de daling van inkomensongelijkheid simultaan moeten lopen met een daling in criminaliteit. Dit is niet het geval. Wellicht licht het antwoord in de opbouw van de variabele. In de onderstaande figuur zijn de onderste en de bovenste twee decielen weergegeven.

In figuur 5.4 is te zien dat de vanaf 1959 tot aan 1983 er steeds minder mensen in de bovenste twee decielen vielen en steeds meer mensen in de onderste twee decielen. Overigens lijkt in deze grafiek alsof beide groepen even groot zijn, dit lijkt echter alleen zo door het gebruik van twee as-schalen. In werkelijkheid vallen er vier keer zoveel mensen in de bovenste, dan in de onderste twee decielen. De conclusie die uit deze grafiek getrokken kan worden is dat de verschillen in inkomen op landelijk niveau niet van belang zijn, maar het feit dat de arme bevolkingsgroep steeds groter werd en de rijkste bevolkingsgroep steeds kleiner, oftewel; Nederland werd steeds armer tot aan 1983.

Figuur 5.4 Onderste twee decielen afgezet tegen de bovenste twee

Inkomensongelijkheid op landelijk niveau is het hoogst aan het begin van de reeks in 1959. De ongelijkheid daalt daarna tot in 1983. Dit heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met de inrichting van onze welvaartstaat, wanneer men zelf niet voor een inkomen kan zorgen, doet de overheid dat en dit geldt met name voor werkloosheid. Dat betekent dat toen de werkloosheid erg hoog was, er veel mensen afhankelijk waren van een werkloosheidsuitkering. Dit is goed te zien wanneer de cijfers over inkomensongelijkheid afgezet worden tegen de miljoenen euro's die aan uitkeringen zijn besteed, ten opzicht van het bruto binnenlands product. In de grafiek zijn de uitgekeerde bedragen aan arbeidsongeschiktheid, algemene ouderdomswet en werkloosheidsuitkeringen weergegeven. Arbeidsongeschiktheid en algemene ouderdomsuitkeringen zijn hierin meegenomen omdat een deel van de werkloosheid werd opgevangen door een eerder pensioen of door mensen als arbeidsongeschikt te keuren. In de figuur 5.5 is goed te zien dat inkomensongelijkheid erg afhankelijk is van de uitgekeerde bedragen aan uitkeringen.

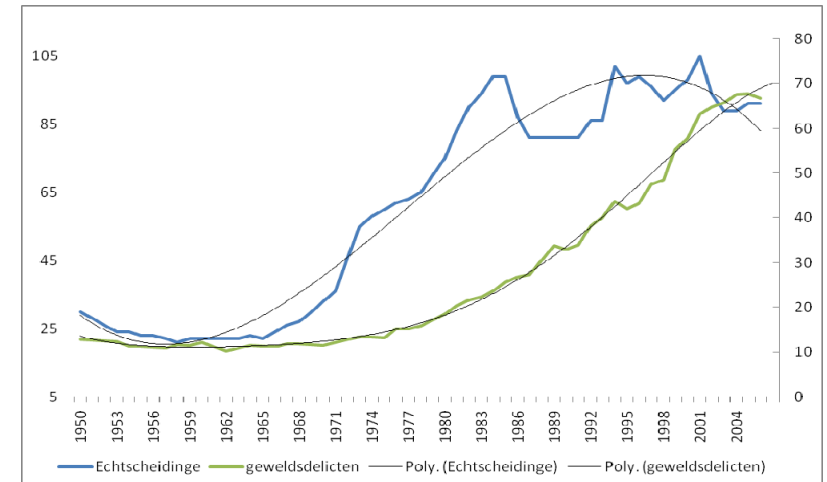
Figuur 5.5 Inkomensongelijkheid ten opzicht van de uitkeringen

De hoge werkloosheid in 1983 heeft er dus door de inrichting van de verzorgingsstaat voor gezorgd dat de inkomensongelijkheid automatisch vermindert werd. Na de economische crisis werd de werkloosheid een stuk minder en liep de inkomensongelijkheid eveneens weer op. Ongeacht of inkomensongelijkheid nu van de werkloosheid zelf afhankelijk is, blijft de vraag of inkomensongelijkheid een effect heeft gehad op vermogens- en geweldsdelicten. Op landelijk niveau moet geconcludeerd worden dat inkomensongelijkheid geen effect heeft op vermogens- en geweldsdelicten.

5.5 Gezinsontbinding

Een hogere mate van gezinsontbinding leidt tot meer vermogens- en geweldsdelicten.

Hoewel de correlatie tussen echtscheidingen en vermogensdelicten hoger was dan bij geweldsdelicten (0.97 en 0.78), heeft volgens de ARIMA analyses echtscheidingen geen effect op vermogensdelicten (model NL 1.0.0), maar is wel een significante voorspeller van geweldsdelicten (model; NL 0.2.1, sig.= 0.02). Dit heeft wellicht te maken met het feit dat ARIMA de trend in geweldsdelicten ziet als een kwadratische en vermogensdelicten als een lineaire trend.

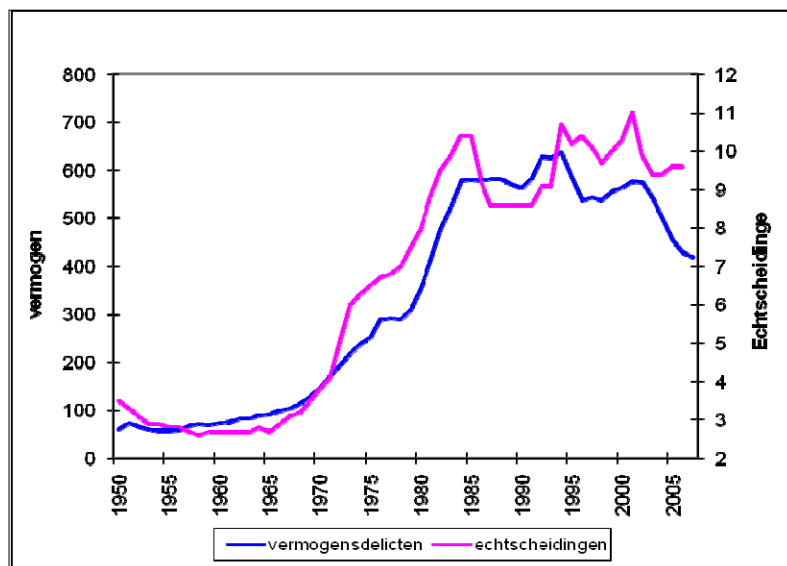

Figuur 5.6 Statistische schatting van echtscheidingen en geweldsdelicten

De beste schatting van echtscheidingen wordt gedaan door een kwadratisch lijn, zoals te zien is in figuur 5.6. Wat echter wel opvalt, is dat de stijging in echtscheidingen een stuk eerder plaatsvindt dan bij geweldsdelicten. Dit kan worden gezien als bewijs dat door echtscheidingen de sociale desorganisatie dermate wordt vergroot dat na een aantal jaar de geweldsdelicten stijgen.

Zoals gezegd hebben echtscheidingen geen aanwijsbaar statistisch effect op vermogensdelicten. Wanneer vermogensdelicten en echtscheidingen in een grafiek worden weergegeven zijn er echter een aantal opvallende overeenkomsten te zien.

Allereerst is er zowel in vermogensdelicten en in echtscheidingen een algemene stijging te zien in. Vermogensdelicten worden in 2006 ten opzichte van 1950 zeven keer zo vaak waargenomen en echtscheidingen komen drie keer zo vaak voor. Een deel van deze stijging kan zoals gezegd bij vermogensdelicten worden verklaard door meldingsbereidheid en registratie-effecten.

Figuur 5.7 Vermogensdelicten en echtscheidingen

De stijging in echtscheidingen kan deels verklaard worden door een culturele verandering in de acceptatie van echtscheidingen en de versoepeling in de juridische mogelijkheden tot echtscheiding. Voor de herziening van het Burgerlijk Wetboek in 1971 was het in Nederland moeilijk om tot echtscheiding te komen. Er waren vier in de wet omschreven gronden: overspel, curatele op grond van verkwisting, veroordeling tot gevangenisstraf wegens misdrijf van vier jaar of meer, en mishandeling. Als een van deze gronden niet aanwezig was, kon het niet. In de grafiek is dit te zien aan de snellere stijging van het aantal scheidingen gedurende twee jaar. In de vijf jaar daarna stijgt het aantal scheidingen een stuk minder snel, om vanaf 1979 weer verder te stijgen.

Het meest opvallende aan de grafiek is dat de drie pieken van echtscheidingen en vermogensdelicten in dezelfde jaren vallen, namelijk 1984, 1994 en rond 2001. Dit kan twee dingen betekenen; of het aantal echtscheiding heeft een dusdanig verstrend effect op de sociale cohesie in een gemeenschap dat er meer vermogensdelicten worden gepleegd, of het aanvragen van een scheiding is net zoals het plegen van delicten een vorm van statuscompetatief gedrag. De tweede verklaring is waarschijnlijker, het verbreken van een relatie is in de kern het verbreken van een wederkerigheidsrelatie in het kleinste systeem binnen een gemeenschap; het gezin. Wellicht is een huwelijk kwetsbaarder wanneer de sociale cohesie binnen een gemeenschap minder is.

5.5.1 Residentiële mobiliteit

Een hogere mate van residentiële mobiliteit leidt tot meer vermogens- en geweldsdelicten.

Residentiële mobiliteit heeft geen effect op zowel vermogens- als geweldsdelicten. In de modellen (NL1,1,0 en NI 0.2.1) is migratie geen significante voorspeller van vermogensdelicten. Migratie vertoont dan ook een bijzonder patroon. Vanaf de jaren 50 stijgt de migratie in Nederland geleidelijk, met een vrij merkwaardige uitschieter die aan het begin van de jaren zestig begint tot een tot in 1973 en weer terugzakt naar het niveau van 1963.

De hypothese stelde dat deze migratiegolf de sociale cohesie binnen de gemeenschap aan zou tasten. Dit effect is echter niet duidelijk aanwezig. De piek in 1973 is namelijk zowel in de ontwikkeling van vermogens- als geweldsdelicten niet terug te vinden. Wel zou het zo kunnen zijn dat de stijgende migratie een algemeen effect van sociale desorganisatie heeft; het zal niet toevallig zijn dat de migratie eerst steeg en pas jaren daarna de vermogens- en geweldsdelicten. Dit is echter moeilijk vast te stellen.

5.6 Werkloosheid

Wanneer er zich meer schaarste voordoet in combinatie met een hoge mate van sociale desorganisatie, zullen er meer vermogens- en geweldsdelicten in Nederland voorkomen.

Aan het begin van de jaren tachtig was er sprake van een economische crisis, zoals ook in de geschiedenisboeken beschreven staat:

Begin jaren tachtig stond Nederland er economisch gezien ronduit slecht voor. In 1979 was de tweede oliecrisis uitgebroken. Net zoals bij de eerste oliecrisis in 1973 verhoogden Arabische olielanden de olieprijs. De wereldwijde handel liep enorm terug. Veel Nederlandse bedrijven leden grote verliezen en moesten sluiten. In vier jaar tijd gingen ongeveer 27.000 bedrijven failliet. Duizenden mensen raakten hun baan kwijt. In de jaren 1984 – 1985 was er een record aantal van ruim 800.000 werklozen in Nederland! Bovendien had de Nederlandse regering te kampen met een enorm begrotingstekort. De overheid moest daarom fors bezuinigen. Lonen en uitkeringen gingen omlaag. De slechte economische situatie in Nederland stemde de mensen pessimistisch. Pas in de tweede helft van de jaren tachtig kwam een zonniger toekomst in beeld. De economie begon te herstellen en de werkloosheid nam langzaam af (onderwijsbeeldbank, 2008).

De economische crisis is goed terug te zien in de werkloosheidcijfers. In een paar jaar tijd steeg de werkloosheid met zeer grote sprongen tot het hoogste punt in 1983. Opvallend is dat deze economische crisis het omslagpunt was bij het aantal vermogensdelicten. In de periode 1970 tot 1984 zien we een snelle stijging in het aantal vermogensdelicten. Na 1984 stopt de stijging en daalt het licht tot 1990. In de periode 1980 tot 1984 zien we een snelle stijging in het aantal vermogensdelicten. Na 1984 stopt de stijging en daalt het licht tot 1990. Daarna zet de stijging zich weer voort. De economische crisis heeft echter geen zichtbare invloed gehad op het jaarlijkse aantal geweldsdelicten.

De hypothese was dat werkloosheid het meeste effect zou hebben op vermogens- en geweldsdelicten wanneer de sociale desorganisatie het hoogst was. In de ARIMA analyses is er een mogelijkheid dit te testen door de relatie tussen werkloosheid en delicten te toetsen en daarbij de kenmerken van sociale desorganisatie als *event* op te geven. Deze functies is oorspronkelijk ontworpen om het effect van interventies te kunnen meten, maar is voor toepassing eveneens zeer geschikt. Uit de analyses kwam echter niet naar voren dat werkloosheid als *event* een significant effect heeft op de kenmerken van sociale desorganisatie.

Om meer inzicht te krijgen in de verbanden tussen werkloosheid en de kenmerken van sociale desorganisatie, is gekeken of de twee pieken in werkloosheid in 1983 en 1994 terug te vinden in het verloop van de grafieken. Bij inkomensongelijkheid is deze piek wel in 1983 terug te vinden, maar niet in 1994. In het verloop van residentiële mobiliteit zijn de werkloosheidspieken niet teruggevonden, maar bij het aantal echtscheidingen zijn beide pieken duidelijk zichtbaar. Dit zijn aanwijzingen dat residentiële mobiliteit vrij onafhankelijk is van werkloosheid, echtscheidingen hierdoor wel beïnvloed wordt en inkomensongelijkheid alleen maar ten tijde van grote werkloosheid. Wat hieruit geconcludeerd kan worden is dat werkloosheid ongetwijfeld zijn sporen heeft nagelaten op allerlei niveaus van de samenleving, maar dat het verband zoals in de hypothese gesteld niet kan worden bewezen.

6 Discussie

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen.

Allereerst is er het indicatorprobleem; zijn de gebruikte variabelen wel een goede maat voor wat er gemeten moet worden? Dekken echtscheidingen, migratie en inkomensongelijkheid wel wat er onder sociale desorganisatie wordt verstaan? Dit is een moeilijke vraag, met name omdat de theorieën niet erg concreet zijn en met name de sociale desorganisatietheorie op veel verschillende manieren geïnterpreteerd en uitgelegd is. Een eenduidig antwoord is hier dus niet op te geven.

Daarnaast is de beschikbare data vrij beperkt. Omdat er alleen totalen per jaar voor handen waren is een aantal belangrijke kenmerken onbelicht gebleven. Zo was het wellicht informatiever geweest om inkomensongelijkheid op buurtniveau te kunnen meten om zo een schaal voor inkomensongelijkheid te kunnen opstellen. Ook bestond de dataset uit een vrij klein aantal observaties. Dit heeft gevolgen voor de betrouwbaarheid van de analyse. ARIMA analyses geven de beste uitkomsten vanaf honderd tot tweehonderd metingen. De ondergrens is echter vijftig metingen. Aangezien de meeste trends vrij constant en vrij van grote schommelingen zijn, worden de gevolgen voor de betrouwbaarheid als gering beschouwd.

Ook kunnen er vraagtekens worden gezet bij de betrouwbaarheid van de gegevens. Hoewel het CBS doorgaans betrouwbare cijfers leveren, zijn ze voor geweldsdelicten wel afhankelijk van politiecijfers. Aan politiecijfers kleven echter een aantal nadelen. Allereerst is er een deel van de misdrijven dat nooit bij de politie bekend wordt. Wat niet bij de politie bekend is, is erg moeilijk te schatten. Voor geweldsdelicten is de politie grotendeels afhankelijk van het zogenaamde brengwerk. Wanneer mensen niet bereid zijn aangifte te doen, zal de politie hier vaak geen lucht van krijgen. Aangiftebereidheid wordt beïnvloed door bijvoorbeeld schaamte voor het slachtofferschap of angst voor represailles van de dader. Daarnaast hebben met name slachtoffers van huiselijk geweld de neiging het gedrag van de dader goed te praten. Eigenrichting is eveneens een reden waarom er geen aangifte wordt gedaan. In sommige gemeenschappen is het vertrouwen in de politie dusdanig klein dat het recht in eigen hand wordt genomen. Ook zijn de cijfers afhankelijk van de registratie van delicten door de politie en de meldingsbereidheid van slachtoffers en die kenmerken zijn in de onderzoeksperiode aanzienlijk toegenomen. Al deze factoren leiden ertoe doet de stijging in het aantal delicten waarschijnlijk een stuk lager ligt

dan waar wordt genomen. Echter, de stijging is dusdanig dat deze niet geheel verklaard kan worden door enkel politiestatistieken (De Haan, 2006; Wittebrood & Junger, 2002).

Naast statistische overwegingen zijn ook theoretische kanttekeningen over. Zo is het verband tussen theorie en statistiek altijd moeilijk om sluitend te maken. Daarnaast is het altijd riskant om ontwikkelingen op maatschappelijk niveau te verklaren vanuit individueel gedrag. Gedrag is divers, net zoals soorten geweldsdelicten. Kan een man die zijn vrouw mishandelt wel vergeleken worden met een skinhead die uit racistische bewegingen een moord begaat? Kunnen deze beide vormen van geweld wel verklaard worden vanuit dezelfde opvoedingspatronen? De enige manier om hier een sluitend antwoord op te geven, is verschillen te negeren. De maatschappij is uiteindelijk een optelsom van individuen en wanneer er zich maatschappelijke ontwikkelingen voordoen, zal de samenleving hier op reageren, niet als geheel, maar als optelsom. Het risico hiervan is de *ecological fallacy*: conclusies kunnen vaak niet worden getrokken op basis van gemiddelden, omdat verbanden op individueel niveau er heel anders uit kunnen zien op landelijk niveau.

Als laatste kent dit onderzoek de beperking van tautologie. Misdrijven kunnen voortkomen uit statuscompetitief gedrag, maar veel voorkomende misdaad kan ook weer anderen stimuleren dit voorbeeld te volgen. De wisselwerking hierin kon niet worden onderscheiden in dit onderzoek.

Dit onderzoek heeft een aantal onbeantwoorde vragen. Een deel van de onderzoeksvraag is niet door maatschappelijke ontwikkelingen te toetsen. Om goed de oorzaken van geweldsdelicten te kunnen ontrafelen, is er kennis nodig over de kenmerken van delinquenten. De sociaal economische status, de leeftijd, eerdere antecedenten, psychische en karakter eigenschappen, al deze factoren spelen in meer of mindere mate mee in het proces naar geweld. Pas wanneer van al deze geweldsdelinquenten alle kenmerken bekend zijn, kan met zekerheid gezegd worden hoe de maatschappij invloed heeft gehad op deze individuen.

Een andere ontwikkeling die een grote verklarende trend had kunnen zijn, is drugs. De opkomst van drugshandel en gebruik heeft in de afgelopen decennia zeker een aandeel in de geweldsdelicten gehad. Buiten de georganiseerde criminaliteit, die zich

niet schuwt om geweld te gebruiken, is van drugsverslaafden bekend dat ze (al dan niet onder invloed) regelmatig geweld gebruiken om in hun verslaving te voorzien (O'Brien, 2003). Graag had ik in deze scriptie de opkomst van drugs meegenomen in de analyses. Over drugsgebruik zijn echter geen cijfers bekend, juist omdat de handel en gebruik het grootste deel van de tijdreeks in de illegaliteit afspeelt en zelfs na het legaliseren van gebruik van softdrugs in het huidige beleid valt de levering van drugs binnen de strafwet. Hoewel in andere gevallen de krant nog wel eens uitkomst kan bieden, is de aandacht voor drugs en de prioriteit die eraan gegeven wordt zo verstorend dat men daaruit niet veel kan opmaken. Wel moet wanneer de resultaten worden bekeken rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat de opkomst van drugs hier sterk invloed op gehad kan hebben.

7 Conclusie

Deze scriptie had als onderzoeksvraag welke ontwikkeling zich heeft voorgedaan in de geweldsdelicten in Nederland en door welke ontwikkelingen deze verklaard konden worden. Geweldsdelicten bleken een duidelijke tendens door te maken, die onder te verdelen is in drie perioden. In de perioden van 1950 tot ongeveer 1975 is er sprake van een vrij stabiele lijn, na deze periode van een laag geweldsniveau, deed zich een stijgende trend voor tot 2000. Na dat jaar lijkt de stijging te stagneren.

Het effect van sociale organisatie op gewelds- en vermogensdelicten bleek een stuk gecompliceerder dan gehypothetiseerd en moeilijk eenduidig vast te stellen. Wel kwam duidelijk naar voren dat geweldsdelicten het beste worden voorspeld door het aantal vermogensdelicten van 16 jaar daarvoor en goed werden voorspeld door het aantal echtscheidingen. Het aantal vermogensmisdrijven bleek in eerste instantie in de ARIMA analyses geen significante voorspeller te hebben. Toch bleek in de nadere analyses dat er tussen de opvallende punten in het verloop van vermogensdelicten en de variabelen een aantal overeenkomsten waren. Werkloosheid bleek met name in dit soort analyses een belangrijke voorspeller, met name de economische crisis in het begin van de jaren tachtig als gebeurtenis. Met name in de vermogensdelicten, echtscheidingen en in inkomensgelijkheid was deze crisis terug te vinden.

Het is zorgwekkend dat het aantal geweldsdelicten blijft stijgen. Was de lijn vanaf vorige eeuwen altijd dalend, en voorspelde Elias (1939) zelfs dat onze samenleving zo geciviliseerd zou worden dat we criminaliteit niet meer zouden kennen, de ontwikkelingen in de gemeenschap heeft deze balans verstoord en de tendens een tegenovergestelde richting gegeven. De bevindingen dat echtscheidingen het aantal geweldsdelicten voorspellen, is een aanduiding van de serieuze aard van het probleem wat ook wel de individualisering wordt genoemd. Wellicht maakt de welvaart ons wel zo rijk dat we niet meer gedwongen worden om gemeenschapsgedrag te vertonen.

Een belangrijke vraag is hoe de curve zich verder zal ontwikkelen. Het mag duidelijk zijn dat een strengere aanpak van criminelen marginaal nut heeft, zoals blijkt uit de "three strikes and you're out" aanpak in de Verenigde Staten (Blokland & Nieuwbeerta, 2006). De stijgende trend in het aantal geweldsdelicten lijkt een niet te stoppen ontwikkeling, echter het hoeft niet een onomkeerbare negatieve spiraal te

betekenen. In een samenleving doen zich altijd golfbewegingen voor, die een te ver doorslaande tendens weer tegenwerken. Criminaliteit is volgens Durkheim zelfs nodig om solidariteit onder mensen te creëren, doordat de schok die misdrijven teweeg brengt mensen herinnert aan het belang van socialiserende normen en waarden. Wanneer vermogensdelicten geweldsdelicten echt zo goed voorspellen als in dit onderzoek lijkt, zal in de komende jaren het aantal geweldsdelicten ook gaan dalen. Aanwijzingen hiervoor zijn gevonden in onderzoek naar het aantal moorden, wat nu al een aantal jaren aan het dalen is (Nieuwbeerta et al., 2008b). Dit betekent niet dat geweldsdelicten geen reden tot bezorgdheid moeten zijn. Het voorkomen van geweld, hoeveel of weinig dit ook voorkomt, zal altijd prioriteit moeten hebben.

Literatuurlijst

- Afman, E. (2006). De Nederlandse inkomensverdeling, overheidsuitgaven en macro-economische condities.
Ref Type: Unpublished Work
- Apter, M. J. (2001). *Motivational styles in everyday life : a guide to reversal theory*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Barber, N. (2000). The sex ratio as a predictor of cross-national variation in violent crime. *Cross-Cultural Research, 34*, 264-282.
- Barber, N. (2003). The sex ratio and female marital opportunity as historical predictors of violent crime in England, Scotland, and the United States. *Cross-Cultural Research, 37*, 373-392.
- Batton, C. & Jensen, G. (2002). Decommodification and homicide rates in the 20th-century United States. *Homicide Studies, 6*, 6-38.
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin, 117*, 497-529.
- Blokland, A. A. J. & Nieuwbeerta, P. (2006). De consequenties van 'three strikes you're out' in Nederland: Kosten en baten van het selectief detineren van veelplegers. *Proces, 85*, 124-130.
- Bursik, R. J. (1988). Social disorganization theories of crime and delinquency: Problems and prospects. *Criminology, 26*, 519-551.

Bursik, R. J. & Grasmick, H. G. (1993). *Neighborhoods and crime: The dimension of effective community control*. New York: Lexington.

Christoffersen, M. N., Francis, B., & Soothill, K. (2003). An upbringing to violence? Identifying the likelihood of violent crime among the 1966 birth cohort in Denmark. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 14, 367-381.

Coleman, J. (1988). Social capital and the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-121.

Dahlback, O. (1996). Constructing and using a multiplicative model of the impact of societal changes on violent crime. *Quality & Quantity*, 30, 277-300.

De Haan, W. J. M. (2006). Violence as an essential contested concept. In S. Body-Gendrot & P. Spierenburg (Eds.), *The civilization of violence: Europe from a historical and contemporary perspective*, New York: Springer.

De Jong, J. D. A. (2007). *Kapot moeilijk: een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen.

De Kam, F. & Ter Hart, A. (2002). *Het poldermodel: Een eeuw vooruitgang in honderd grafieken*. Amsterdam: Contact.

De Vos, H. (2004). Community and human social nature in contemporary society. *Analyse & Kritik*, 26, 7-29.

Einstadter, W. & Henry, S. (1995). *Criminological theory: An analysis of it's underlying assumptions*. Fort Worth, Tex.: Harcourt Brace College.

Elias, N. (1939). Veranderingen in aanvalslust. In *Het civilisatieproces: Sociogenetisch en psychogenetische onderzoeken* (pp. 259-275). Utrecht: Spectrum.

Ember, C. R. & Ember, M. (2007). War and the socialization of children - Comparing two evolutionary models. *Cross-Cultural Research*, 41, 96-122.

Frank, R. H. & Cook, P. J. (1995). *The winner take it all society: Why the few at the top get so much more than the rest of us*. New York: Penguin Books.

Franke, H. (1994). Violent crime in the Netherlands. A historical-sociological analysis. *Crime Law and Social Change*, 21, 73-100.

Garbarino, J. (2001). Lost boys: Why our sons turn violent and how we can save them. *Smith College Studies in Social Work*, 71, 169-181.

Kposowa, A. J., Breault, K. D., & Harrison, B. M. (1995). Reassessing the Structural Covariates of Violent and Property Crimes in the Usa - A County Level Analysis. *British Journal of Sociology*, 46, 79-105.

Krivo, L. J. & Peterson, R. D. (1996). Extremely disadvantaged neighborhoods and urban crime. *Social Forces*, 75, 619-650.

Kubrin, C. E. & Weitzer, R. (2003). Retaliatory Homicide: Concentrated Disadvantage and Neighborhood Culture. *Social Problems*, 50, 157-180.

Land, K. C., McCall, P. L., & Cohen, L. E. (1990). Structural Covariates of Homicide Rates - Are There Any Invariances Across Time and Social Space. *American Journal of Sociology*, 95, 922-963.

Lee, M. R. (2000). Community cohesion and violent predatory victimization: A theoretical extension and cross-national test of opportunity theory. *Social Forces*, 79, 683-706.

Lee, M. R., Maume, M. O., & Ousey, G. C. (2003). Social isolation and lethal violence across the metro/nonmetro divide: The effects of socioeconomic disadvantage and poverty concentration on homicide. *Rural Sociology*, 68, 107-131.

Lockwood, D. (2007). Mapping crime in Savannah - Social disadvantage, land use, and violent crimes reported to the police. *Social Science Computer Review*, 25, 194-209.

Lunneman, K. D. & Bruinsma, M. Y. (2005). Daderprofielen van geweldplegers: resultaten van empirisch onderzoek. In *Onderzoek en beleid: Geweld binnen en buiten* (pp. 113-134). WODC Ministerie van Justitie.

Marshall, I. H. (1998). De predictie van geweldscriminaliteit. *Tijdschrift voor criminologie*, 40, 2-20.

Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie. *American sociological review*, 1, 672-682.

Morenoff, J. D., Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (2001). Neighborhood Inequality, Collective Efficacy, and the Spacial Dynamics of Urban Violence. *Criminology*, 39, 517-560.

Nieuwbeerta, P. and Deerenberg, I. (2005). Trends in moord en doodslag 1911-2002: Eerste analyse van het historisch bestand slachtoffers moord en doodslag. *Bevolkingstrends 2005*, 56-63.

Nieuwbeerta, P., McCall, P. L., Elffers, H., & Wittebrood, K. (2008a). Neighborhood characteristics and individual homicide risks - Effects of social cohesion, confidence in the police, and socioeconomic disadvantage. *Homicide Studies*, 12, 90-116.

Nieuwbeerta, P., McCall, P. L., Elffers, H., Eising, K., & Wittebrood, K. (2008b). Buurtkenmerken en slachtofferschap van moord en doodslag. *Tijdschrift voor criminologie*, 50, 17-34.

O'Brien, R. M. (2003). UCR violent crime rates, 1958-2000: recorded and offender-generated trends. *Social Science Research*, 32, 499-518.

onderwijsbeeldbank. (2008). 26-7-2008.
Ref Type: Internet Communication

Peterson, R. D., Krivo, L. J., & Harris, M. A. (2000). Disadvantage and neighborhood violent crime: Do local institutions matter? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37, 31-63.

Phillips, J. A. (2006a). Explaining discrepant findings in cross-sectional and longitudinal analyses: An application to U.S. homicide rates. *Social Science Research*, 35, 948-974.

Phillips, J. A. (2006b). The Relationship between Age Structure and Homicide Rates in the United States, 1970 to 1999. *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 43, 230-260.

Reinders, J. & Van Zanden, J. L. (2000). Globalization and the new inequality: A classical view. In D.Kalb, M. Van der Land, N. Wilterdink, & R. Staring (Eds.),

- The ends of globalization: Bringing society back in* (pp. 169-186). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Rosenfeld, R., Messner, S. F., & Baumer, E. P. (2001). Social capital and homicide. *Social Forces, 80*, 283-310.
- Sampson, R. J. (1986). Effects of socioeconomic context on official reactions to juvenile delinquency. *American Sociological Review, 51*, 876-885.
- Sampson, R. J. & Grooves, W. B. (1989). Community structures and crime: Testing social disorganization theory. *American Journal of Sociology, 94*, 774-802.
- Sampson, R. J. & Laub, J. H. (1990). Crime and deviance over the life course: The salience of adult social bonds. *American Sociological Review, 55*, 609-628.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhood and violent crime: A multi-level study of collective efficacy. *Science, 277*, 918-924.
- Silver, E. & Miller, L. L. (2004). Sources of Informal Social Control in Chicago Neighborhoods. *Criminology, 42*, 551-583.
- Stark, R. (1987). Deviant places; A theory of the ecology of crime. *Criminology, 25*, 893-909.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Twenge, J. M. & Baumeister, R. F. (2001). If You Can't Join Them, Beat Them: Effects of Social Exclusion on Aggressive Behavior. *Journal of Personality & Social Psychology, 81*, 1058-1069.
- Van den Berg, A. & Hartog, J. (1999). Honderd jaar ongelijkheid: Inkomensverschillen sinds het einde van de negentiende eeuw. In R. Van der Bie & P. Dehing (Eds.), *Nationaal goed : Feiten en cijfers over onze samenleving (ca.)1800-1999*. Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Van den Brakel-Hofmans, M. (2007). De ongelijkheid van inkomens in Nederland. *Sociaaleconomische trends: Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt, sociale zekerheid en inkomen, 7-11*.
- Van Luit, I. C. (2006). *Eenzaamheid onder studenten: een onderzoek naar de invloed van de sociale omgeving en persoonskenmerken*. Sociologie Masterscriptie, Rijksuniversiteit Groningen.
- Van Rafelghem, M. (2004). *De invloed van fysieke activiteit op het geestelijk welzijn van senioren*. Psychologie licentiaat, Katholieke universiteit Leuven.
- Völker, B. (2005). *Burgers in de buurt: samenleving in school, wijk en vereniging*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wittebrood, K. & Junger, M. (2002). Trends in violent crime: A comparison between police statistics and victimization surveys. *Social Indicators Research, 59*, 153-173.
- Wittebrood, K. & Nieuwbeerta, P. (2006). Een kwart eeuw stijging in geregistreerde criminaliteit: Vooral meer registratie, nauwelijks meer criminaliteit. *Tijdschrift voor criminologie, 48*, 227-242.